

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้จะนำเสนอผลการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยการจัดหมวดหมู่ประเภทเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านหมอลำ และวิเคราะห์สาระในเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ส่วนที่ 1 ความเชื่อ
- ส่วนที่ 2 ค่านิยม
- ส่วนที่ 3 ขนบธรรมเนียมประเพณี
- ส่วนที่ 4 การดำเนินชีวิต
- ส่วนที่ 5 ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านหมอลำ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากเทศบาลเขตพื้นบ้านหมอลำทุกชุดและทุกศิลปินที่วางจำหน่ายในช่วงปี 2538 รวมทั้งสิ้น 25 ชุด รวม 267 เพลง คิดเป็นจำนวนเรื่องราวที่ถ่ายทอดทั้งหมดรวม 1,198 เรื่อง

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของเพลงพบว่าสาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่ปรากฏในช่วงปี 2538 ได้สะท้อนถึงเรื่องความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี การดำเนินชีวิต และความรู้ด้านต่าง ๆ ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สาระเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงเรื่องความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี การดำเนินชีวิต และความรู้ด้านต่าง ๆ

เนื้อหาเพลงที่สะท้อนถึง	จำนวน	ร้อยละ
ความเชื่อ	242	20.20
ค่านิยม	338	28.22
ขนบธรรมเนียมประเพณี	79	6.59
การดำเนินชีวิต	485	40.48
ความรู้ด้านต่าง ๆ	54	4.51
รวม	1,198	100

จากตารางที่ 1 ปรากฏสาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตมากที่สุด คือ ร้อยละ 40.48 รองลงมาคือ ค่านิยม ร้อยละ 28.22 ความเชื่อ ร้อยละ 20.20 ขนบธรรมเนียมประเพณี ร้อยละ 6.59 และน้อยที่สุดคือ ความรู้ด้านต่าง ๆ ร้อยละ 4.51 โดยวิเคราะห์จากเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่ทำการศึกษาทั้งหมดจำนวน 267 เพลง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สาระเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงความเชื่อต่าง ๆ

จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาได้พบสาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องต่าง ๆ ดังปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงความเชื่อต่าง ๆ ของชาวอีสาน

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
1. กฎแห่งกรรม	121	50.00
2. สิ่งศักดิ์สิทธิ์	40	16.53
3. โหราศาสตร์	22	9.09
4. นรก สวรรค์	20	8.26
5. การให้พร	12	4.96
6. ฤกษ์ปีศาจและวิญญาณ	10	4.13
7. บุปผะสนีवास	7	2.89
8. ไสยศาสตร์	3	1.24
9. ชั่วญ	3	1.24
10. ยักษ์	2	0.83
11. ยากกลางบ้าน	2	0.83
รวม	242	100

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่าเพลงพื้นบ้านหมอลำได้สะท้อนความเชื่อของชาวอีสานไว้หลายอย่าง ได้แก่ เรื่องกฎแห่งกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โหราศาสตร์ นรก สวรรค์ การให้พร ฤกษ์ปีศาจและวิญญาณ บุปผะสนีवास ไสยศาสตร์ ชั่วญ ยักษ์ และยากกลางบ้าน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม กรรมดีเป็นสิ่งที่ส่งผลให้ชีวิตประสบแต่ความสุขและความสมหวัง ส่วนกรรมชั่วหรือการทำบาปจะทำให้ชีวิตประสบแต่ความทุกข์และความลำบาก ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(4) กลับเอาไว้น้ำตาอย่าไหลหลัง   เจ้าอย่าไหลหลังย้อยยามลึกล้อยทางหนึ่

        ความจนนั้นมันเป็นทุกข์พาลัด   เวนั้นจัดคิวหนึ่จ้งได้ไกลโล¹ อ้าย

คำแปล   จงอดกลั้นน้ำตาอย่าให้ไหลเมื่อยามที่น้องต้องห่างไกล

        เป็นเพราะเวรกรรมจึ่ทำให้เกิดมาจนและน้องต้องพลัดพรากจากพี่

(จากเพลง จำใจลา ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาละพัน)

(5) ทุกข์มาต้อง² หมองใจบ่ว่า   บุญได้มาล่ำ³ นีบมีได้ช่วมเฮียง⁴

        ฟ้าฮ้องเบียง⁵ บ่อยากเสียงสาบาน   ย้าน⁶ ได้มาคีนคำหมุกรมที่นำต้อง

คำแปล   แม้จะพบความทุกข์และความหมองใจก็ไม่เคยบ่น ทำบุญมาเพียงเท่านี้จึ่ไม่ได้ร่วม

เคียงคู่. ยิงได้ยินเสียงฟ้าร้องเบียง ๆ ก็ยิงไม่อยากเสียงสาบาน เพราะกลัวต้องมาคีนคำสาบาน

        ไม่เช่นนั้นแล้วอาจต้องพบกับเวรกรรมต่อไป

(จากเพลง ขอคีนคำสาบาน ของ รุ่งฟ้า กุลาชัย ชุด ขอคีนคำสาบาน)

(6) บุญผลา⁷ แต่งเองบ่ได้   ต้องมาใช้ชุม⁸ เว

        หนีบ่เว้นโลกมนุษย์เดินดิน   ตื่นขึ้นมากหากินอยู่เฉยบ่มีได้

คำแปล   ไม่มีใครสามารถกำหนดบุญวาสนาของตนได้ จึ่ต้องชดใช้เวรกรรม

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต้องรู้จักทำมาหากิน จะอยู่นิ่งเฉยบ่มีได้

(จากเพลง ชีวิตวนิพก ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

¹โล หมายถึง หนีไป, จากไป

³ล่ำ หมายถึง เท่านี้, แค่นี้

⁵ฮ้องเบียง หมายถึง ร้องเบียง ๆ

⁷ผลา หมายถึง วาสนา, ดวงชะตา, ผลบุญ

²ต้อง หมายถึง พบ, เจอะเจอ

⁴ช่วมเฮียง หมายถึง ร่วมเรียง, เคียงคู่

⁶ย้าน หมายถึง กลัว

⁸ชุม หมายถึง กลุ่ม, พวก

1.2 ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวอีสานเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยขอร้องให้ช่วยและให้คำมั่นว่าจะให้สิ่งตอบแทนหรือตามที่ให้สัญญาไว้เมื่อเป็นผลสำเร็จตามที่หวัง บางครั้งอาจกล่าวคำสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสาปแช่งให้ประสบกับเหตุเภทภัย หากไม่ปฏิบัติตามที่ได้กล่าวไว้ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

สาบานได้นั้นไปวัดได้อ้ายกะเว้าค่าเก่า   มักผู้ได้กะบ่คือมักเจ้าอยากนำเฝ้ารักษา
 ขอให้ฟ้าจงมาเกิดเป็นพยาน   ทั้งบาดาลดินไฟรบไปบ่มีย่าน
คำแปล จะไปสาบานที่วัดที่ก็พูดคำเดิม ว่ารักษาน้องเพียงคนเดียว
 ขอให้ฟ้า ดิน ไฟ และบาดาล จงมาเป็นพยานในความรักของเรา
 (จากเพลง ยंत्रรอด)

1.3 ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายอนาคต เพลงพื้นบ้านหมอลำได้ปรากฏความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องलग ความเชื่อเรื่องโชดชะตา และความเชื่อเรื่องความฝัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 ความเชื่อเรื่องलग หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นเป็นการบอกเหตุร้ายหรือดีล่วงหน้า เช่น อาการตาเขม่น เชื่อว่าถ้าตาเขม่นข้างขวาจะเป็นเหตุบอกกลางร้ายหรือเป็นलगไม่ดี แต่ถ้าตาเขม่นข้างซ้ายจะเป็นเหตุบอกกลางดี ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

ใจมันเอ้า¹ เหลือเพียงความเหงาเอาไว้เป็นหมู²   กระหงลวยพลัดคู่หาซู้บ่เห็น
 ใจอ้ายเต็นตาสะเม่ง³ ทางขวา   กลัวเป็นलगว่านางลีมอ้าย

¹ เอ้า หมายถึง กลุ่มใจ, คับข้องใจ

² หมู หมายถึง เพื่อน

³ สะเม่ง หมายถึง เขม่น

คำแปล พี่นี่กลัวใจยิ่งนัก เหลือเพียงความเหงาไว้เป็นเพื่อน ต้องลอยกระทงแต่เพียง
ผู้เดียว มีแต่ความกระวนกระวายใจและมีอาการตาเขม่นข้างขวา กลัวเป็นलगไม่ดีว่าน้อง
จะลืมพี่ (จากเพลง คอยนางที่ฝั่งโขง ของ ทิว ทานตะวัน ชุด เขามาอีกแล้ว)

1.3.2 ความเชื่อในเรื่องโชดชะตา โดยเชื่อกันว่าคนจะโชดดีหรือร้ายขึ้นอยู่กับชีวิตของ
ของตน โทระจะมีบทบาทในการทำนายโชดชะตา สิ่งนี้จึงฝังแน่นอยู่ในใจของคนไทยตลอดมา การทำงานทุก
อาชีพมักจะพูดถึงโชดชะตาเสมอ ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

หวังอายมาเป็นคู่	แต่คุณหมอมองเห็นดูให้เขา ¹ ไว้ก่อน
เหลียวเห็นหน้าเข่าอ่อน	เกือบเป็นลมแนบนิ่งฟังหมอว่าเกือบอ่อนแอ
คุณพี่เอ๋ยน้องนี้รักอายแท้	แต่ดวงบ่สมพงษ์กัน
แยกทางไผ ² ทางมัน	น้องบ่ฝันดอกเด้ออาย

คำแปล หวังได้พี่มาเป็นคู่ครอง แต่หมอดูทายไว้ว่าให้หยุดไว้ก่อน
เห็นหน้าพี่น้องจึงเข่าอ่อน เกือบมีอาการเป็นลมเมื่อได้ฟังหมอดูทาย
น้องนี้รักพี่มาก แต่ดวงของเราไม่สมพงษ์กัน
ขอให้เราจงแยกทางกันเพราะน้องไม่อยากฝันดวง
(จากเพลง รักแท้แต่ไม่กล้าฝันดวง ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด เจ้าบ่าวหาย)

1.3.3 ความเชื่อเรื่องความฝัน คือ การเห็นเป็นเรื่องเป็นราวเมื่อหลับ ชาวอีสานเชื่อ
ว่าความฝันเป็นเครื่องบอกเหตุล่วงหน้า เมื่อจะเกิดเหตุการณ์สำคัญ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

---

¹ เขา หมายถึง หยุด

² ไผ หมายถึง ใคร

ความฝันร้ายกลายเป็นจริงพบกันได้ดีทั้งทำ อันความฝันบ้า ๆ มันมาแหม่นดัก¹ หลาย
 ผู้ข่าวย้ายได้แต่นั่งจบบัลย์ ย้อนกว่าไฟโลกันตร์ มาลูกเผาใจน้อง
 คำแปล ฝันร้ายกลับกลายเป็นความจริงได้จนทำใจรับไม่ทัน ความฝันบ้า ๆ แต่มีความ
 แหม่นมาก เมื่อรู้ข่าวเกี่ยวกับพี่เรื่องแต่งงาน น้องก็ยิ่งโศกเศร้าร้อนรนยิ่งกว่าใจถูกไฟ
 เผาผลาญ (จากเพลง ฝันที่เป็นจริง ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

1.4 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เกิดจากความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันได้แก่ เทพดาอารักษ์
 และพระอินทร์ ซึ่งเชื่อว่าพระอินทร์หรือเทวดาจะอยู่บนฟ้าสรวงสวรรค์ สวรรค์ชั้นต่าง ๆ จะเต็มไปด้วย
 ความสุขอันเป็นทิพย์สมบัติ ไม่มีอะไรในโลกมนุษย์จะเทียบเท่าได้ ส่วนนรกนั้นเชื่อกันว่าอยู่ใต้บาดาลลงไป
 ผู้ที่ตกนรกจะต้องทนทุกข์ทรมานเป็นเวลานาน ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) บ่นานคงสมหวังแน่

เตรียมแบเงินไว้ถ้า² แต่ง

ฟ้าปากันสวรรค์บ่แกลิ่งคงได้แม่นฮ่วมหมอน

คำแปล อีกไม่นานคงสมหวังแน่นอน พี่จงเตรียมเงินไว้คอยแต่งงานด้วย

ถ้าฟ้าไม่กันสวรรค์ไม่แกลิ่งคงได้ครองคู่กัน

(จากเพลง ฟ้าไม่กันสวรรค์ไม่แกลิ่ง ของ เสียงพิน ถิ่นอีสาน ชุด ขอพักรักษาใจ)

(2) ใครขึ้นสวรรค์ลงนรกก็บ่ออนซอน³ กอดชวดเหล้านานเท่านั้นฉันนี้สบาย

คำแปล ใครจะขึ้นสวรรค์หรือลงนรกอย่างไรฉันก็ไม่ยินดีหรือไม่สนใจ

ขอให้ฉันได้กอดชวดเหล้าไปนาน ๆ ก็พอใจแล้ว

¹ ดัก หมายถึง มาก

² ถ้า หมายถึง รอคอย

³ ออนซอน หมายถึง น่ายินดี, น่าสนใจ, น่าปลื้ม

- (1) คอยแถมสิ่งส่งแฟนมาให้   คน¹ ปานได้² บิได้ว่า
 ภาวนาอยู่ขุ่นเหิน   เป็นบ้านจ่ม³ ผู้เดียว
คำแปล   ฝ่ายรอคอยแถมให้ท่านส่งคนรักมาให้ แม้จะนานสักแค่ไหนก็ไม่ใช่ไร
 ภาวนาอยู่ตลอดเวลา เหมือนคนบ้านอยู่คนเดียว
 (จากเพลง รอรวันสวรรค์โปรด ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด อาลัยลัดดา)
- (2) ฝากความหวังไว้กับสาวหนึ่งท่อนคนนั้น
 เป็นหยังมาโสถิม⁴ ปล่อย้ายไว้กลางแก่งนางเอย
 หรือว่าฟ้ากลั่นแกลิ่งแถมเจ้าปูตา⁵
คำแปล   ได้ฝากความหวังไว้กับหญิงสาวผู้หนึ่ง แต่ทำไมจึงทิ้งพี่ไป
 และปล่อยให้พี่อยู่เดียวดาย หรือเป็นเพราะฟ้ากลั่นแถมและเจ้าปูตาหลงโทษ
 (จากเพลง ตีมเพื่อลิมเธอ ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด ออกหักตอนแก่)
- (3) ทำเราเสียหายไม่รับผิดชอบ   หรือคุณเป็นผีปอบชอบกินเนื้อสาว
 พอกคุณอิ่มท้องแล้วคายทิ้ง   หาที่วิ่งไปลอยนวล
 (จากเพลง นี่หรือคนที่ฉันรัก ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด เจ้าบ่าวหาย)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ คน   หมายถึง   นาน

² ปานได้   หมายถึง   แคไหน, เท่าไร

³ จ่ม   หมายถึง   บ้าน

⁴ โสถิม   หมายถึง   ปล่อยปละละเลย

⁵ เจ้าปูตา   หมายถึง   ให้ดูรายละเอียดเรื่องผีปูตา

- (4) เป็นหยิ่งพิ้งห้วงเพียงตัว¹ ต้ม² ได้ชมความสาวเป็นกัवालิต่าง
 ความสาว³ ได้ตัวได้ลื้อขอแล้วบเอา คนผีเป้าหน้าชื่อใจดำ
 นำกินตบหน้าบชาว⁴ เกินร้อย งอย⁵ กกไม้หนไปแต่จ้อง⁶
 คั้นไฟบั้งกินแล้วเซาหนี
คำแปล ทำไมพิ้งห้วงเพียงแคโกหกและหลอกลวง ได้ชมความสาวของน้องแล้วก็
 ค่อย ๆ หายหน้าไป พี่คงสบายใจที่ได้หลอกลวงน้อง เคยมาสู่ขอน้องแล้วก็หายไป
 ช่างหน้าชื่อแต่ใจดำเหมือนผีเป้า ตามกินตบมนุษย์จนนับไม่ถ้วน แล้วหนีขึ้นต้นไม้และ
 ห้อยโหนไปเรื่อย ๆ หากไม่มีใครร้องไวยวาย เมื่อกินแล้วก็หนีไป
 (จากเพลง เจ้าบ่าวหาย ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด เจ้าบ่าวหาย)

- (5) เขาทำเหมือนผีเผต บ้า⁷ นางถิม⁸ ขึ้นต้นบักเตือ⁹
 ตัวเมียขึ้นกินหมากไม้¹⁰ เอาหนามไม้ยัดใส่ทาง
คำแปล เปรียบฝ่ายชายเหมือนผีเผต เมื่อเห็นส่วนบุญคือผู้หญิงแล้วรีบเข้ามา
 แต่เมื่อหลอกฝ่ายหญิงได้สนใจแล้วก็ทิ้งไป เช่นเดียวกับหลอกให้ฝ่ายหญิงขึ้นต้นมะเดื่อ
 แล้วหาทางลงไม่ได้ เพราะมีหนามขวางไว้
 (จากเพลง คิดถึง ของ เตือนเพ็ญ อำนวยพร ชุด ยังคอย)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ¹ ตัว หมายถึง โกหก   ² ต้ม หมายถึง หลอกลวง
³ ความสาว หมายถึง ความสบายใจ   ⁴ ชาว หมายถึง ยี่สิบ
⁵ งอย หมายถึง เทียบบนกิ่งไม้
⁶ จ้อง หมายถึง ดึงลงมาหา, หย่อนลงมาหา
⁷ บ้า หมายถึง ทิ้งไป   ⁸ ถิม หมายถึง ทิ้ง
⁹ ต้นบักเตือ หมายถึง ต้นมะเดื่อ   ¹⁰ หมากไม้ หมายถึง ผลไม้

1.7 ความเชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส ได้ปรากฏในตัวอย่างจากบทเพลงดังต่อไปนี้

- (1) บุญสมสร้างบ่เป็นไปคือสิ่ง คิดแล้วต้องผิดหวังบ่ตั้งใจตั้งไว้เป็นได้แค่ส่วนเกิน
คือเพิ่นเอ็นว่าสายหน่อสายแนน¹ คาคลืเป็นแฟนชาส่วนเฮามาเย็นช่อ

คำแปล แม้จะมีผลบุญที่สะสมไว้ ทุกอย่างก็ไม่ได้เป็นไปตามที่ใจต้องการ
เช่นเดียวกับเรื่องบุพเพสันนิวาส เพราะเราไม่ได้ทำบุญร่วมกันมา
ที่จึงต้องยืนช่อเมื่อพบความผิดหวัง

(จากเพลง เช่อไปเลย ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชูด เพราะเธอคนเดียว)

- (2) มัก² แต่หญิงผู้เพิ่นมีเงินทองเลียบแดงแปลงบ้าน
ผิดไกลกันแก้หนอดินฟ้าโลกาคนอยู่
ปานได้แต่จั่งลิเห็นหน้าชู้สายแนนน้องจ๋อง³ มา

คำแปล รักเฉพาะผู้หญิงที่มีเงินทองและแต่งตัวสวย ๆ มนุษย์ในโลกนี้ช่างมีชีวิตที่
ผิดกันไกลราวฟ้ากับดิน แล้วเมื่อไรจึงจะได้พบคู่ครองที่เป็นคู่สร้างคู่สมกัน

(จากเพลง หวานใจชานา ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชูด สีมไฉ่)

- (3) มันจำเป็นให้ตัดใจสาหล่า⁴ ถือว่าบุญญาวาสนาขาดพร่อง⁵
บ่ได้ทำช่วม⁶ น้องมาตั้งแต่สวรรค์

คำแปล มันจำเป็นต้องตัดใจจากเธอ ถือว่าเราไม่ได้ทำบุญร่วมกันมา

¹ สายแนน หมายถึง คู่สร้างคู่สม, บุพเพสันนิวาส, เทพเจ้าแห่งความรัก

² มัก หมายถึง รัก ³ จ๋อง หมายถึง ดิ่งลงมาก, หย่อนลงมาก

⁴ หล่า หมายถึง คำที่ใช้เรียกเด็กหรือเรียกหญิงสาว

⁵ ขาดพร่อง หมายถึง ขาดตกบกพร่อง ⁶ ช่วม หมายถึง ร่วม

1.8 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเกี่ยวกับอำนาจลึกลับ เกี่ยวกับลัทธิปาฏิหาริย์ เวทย์มนต์คาถาและอำนาจจิต รวมทั้งเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) เหมือนอาถรรพ์ให้ฉันคิดไป   ครั้งแล้วครั้งเล่าสองเงาดูในกระจกยังคิดไม่ตก
หรือโรคร้ายมาเกาะกินใจ

(จากเพลง ผิดที่ใจ ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด ไร้อ้อยคอยรัก)

(2) ตาไม่เห็นใจเป็นเหมือนคนตายด้าน มีปีกบินไปตั้งนานแต่ใจฉันไม่มีปีกบิน

(จากเพลง หัวใจมีปีกบิน ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด ลืมไม่ลง)

(3) อยากมีเสน่ห์ร้ายพระเวทย์มนต์ขลัง   ช่วยยับยั้งจิตใจให้เขาคืนสู่

ยิ้มสดใสไม่มีหน้าตาพรู   อยากรู้ใจเธอใครทนอกรอบครอง

(จากเพลง ใจอยู่ไกล กายอยู่ใกล้ ของ สาธิต ทองจันทร์ ชุด สู้เพื่อใคร)

1.9 ความเชื่อเรื่องขวัญ เสฐียรโกเศศ ให้ความเห็นว่าขวัญมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า วิญญาณ (Soul) สิ่งมีชีวิตทั้งหลายต้องมีขวัญอยู่ประจำตน ถ้าขวัญหนีไปอาจจะเจ็บป่วย ชาวอีสานเชื่อเรื่องขวัญมากจนแทบกล่าวได้ว่า ชาวอีสานนิยมจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญในโอกาสต่าง ๆ มากกว่าคนภาคอื่น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ป้ายพอดหน้าบ้าน   นาง¹ ลีจัดการเอาออกให้พี่

ชายได้จริงมาโลด² มื้อนี้   บ่มีป้ายขึ้นชมขวัญ

¹ นาง หมายถึง คำสรรพนามที่ใช้เรียกเด็กหญิงหรือหญิงสาว

² มาโลด หมายถึง มาเลย

อับแปล ป้ายหน้าบ้านที่เขียนว่าฟอดุนั้น น้องจะจัดการเอาออกให้ ถ้าชายใดมีความจริงใจ
ขอให้กล้าหาญเข้ามาคุยในบ้าน แล้วจะไม่มีป้ายโฆษณาอื่นต่อไป

(จากเพลง บ้านนี้ฟอดู ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

(2) รักกันหนาวิวาท์สุสันต์   ดังต่อนั้นรักกันบุญมันขวัญยืน
รักทั้งสองประสานกล้ำกลืน   จะไม่ขอทวงคืนถึงมากก่อนจะขอถอนใจลา

(จากเพลง หนึ่งในสาม ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด ลืมไม่ลง)

1.10 ความเชื่อเรื่องยักษ์ โดยเชื่อกันว่ายักษ์จะต้องมีรูปร่างกำยำใหญ่โตหน้าเกลี้ยตหน้ากลัว ดุร้าย
อำมหิต มีฤทธิ์เดช และมีกำลังมาก ชอบกินคนเป็นอาหาร สามารถแปลงร่างเป็นหญิงสาวสวย หรือชายหนุ่ม
หล่อเพื่อลวงล่อให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความหลงใหล ในที่สุดยักษ์จะจับกินเป็นอาหาร ดังปรากฏในตัวอย่างต่อ
ไปนี้

(1) เห็นผู้ชายเป็นหมา¹ พอดล่าแล้วเจ้ากระหม่อม
แต่พอสนใจเจ้าแล้วโยนถ้ำ² ใส่กระโถน
คนเอ๋ยคนใบหน้าเป็นคนแต่ใจเป็นผี
ข้างนอกก็ดูสวยดีแต่ยักษ์ซอมนั่นแฉ่งข้างใน

อับแปล หากพอใจกับผู้ชายคนใดก็จะหลอกให้หลงใหล แต่เมื่อสนใจของหล่อนแล้วจะทิ้งไป
เหมือนจับโยนใส่กระโถน หน้าตาเป็นคนแต่ใจเป็นผี ภายนอกดูงดงาม
แต่จิตใจของเธอเหมือนยักษ์ที่เห็นผู้ชายแล้วจะจับกินเป็นอาหาร
(จากเพลง คนใจดำ ของ ประสาน เวียงลิมมา ชุด ไอ้เสือแดง)

¹ หมา หมายถึง กินหรือรับประทาน

² ถ้ำ หมายถึง ทิ้ง

1.11 ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน คือ การรักษาคนป่วยด้วยยาสมุนไพร สามารถรักษาโรคได้ทุกชนิดตั้งแต่เจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงอาการป่วยรุนแรง เพราะในสมุนไพรแต่ละอย่างจะมีคุณสมบัติรักษาโรคแต่ละชนิด หรือถ้าคนป่วยมีอาการหนักก็ต้องใช้หลายชนิดช่วยกัน ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ยาตองยาดมยาดอง   หมายปองหาให้ทรมวย
บำรุงวิตามินนมไข่   ทำให้กินปานได้ทรมวยกะบ่ออยู่
คำแปล ทาทั้งยาดม ยาดม และยาดองให้เธอรับประทาน
บำรุงร่างกายด้วยอาหารและพวกวิตามินต่าง ๆ ที่มีประโยชน์
(จากเพลง เห็นเมียเปลี่ยวใจ ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด หนุ่มนานอนหนาว)

(2) ตกดินแก่¹ แขนคอกเลือดไหลฟ้ายงทายาท
หย่า² ฮาก³ หย้าคาแม่⁴ ไส้หรือจำบได้จากไปแล้วลิมกันเลย
คำแปล น้องตกลงมาและข้อคอกได้กระแทกกับดินแข็งจนมีเลือดไหล
พี่จึงทำแผลให้น้องโดยการเคี้ยวรากหญ้าคาใส่แผล
หรือว่าน้องจำไม่ได้ เมื่อจากไปแล้วจึงลิมกัน
(จากเพลง โอนไลน์ซา ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด คีนฟ้าสาง)

2. สาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงเรื่องค่านิยมต่าง ๆ

จากผลการวิจัยได้พบสาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงค่านิยมเรื่องต่าง ๆ ดังปรากฏตามตารางที่ 3 ดังนี้

¹ แก่น หมายถึง แข็ง

³ ฮาก หมายถึง ราก

² หย่า หมายถึง เคี้ยว

⁴ แม่ หมายถึง แปะ, ปิด

ตารางที่ 3 สาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงค่านิยมเรื่องต่าง ๆ

ค่านิยม	จำนวน	ร้อยละ
1. ความมั่นคงทางฐานะ	71	21.01
2. ความสนุกสนาน	50	14.79
3. ความขยันและความอดทน	34	10.06
4. ความหุหุรา	29	8.58
5. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	24	7.10
6. ความรักถิ่นฐาน	21	6.21
7. คุณความดี	18	5.33
8. ความกตัญญู	13	3.85
9. การหวังความสุขในวันข้างหน้า	11	3.25
10. การยอมรับบุญกรรมโดยไม่ได้แย้ง	10	2.96
11. การพึ่งพาอาศัยกัน	10	2.96
12. การเคารพผู้อาวุโส	9	2.66
13. ความมัธยัสถ์	8	2.37
14. การรักหมู่เหล่าหรือรักพวกพ้อง	7	2.07
15. การทำบุญ	6	1.78
16. การขบเสียดโชค	5	1.48
17. ความรักญาติพี่น้อง	5	1.48
18. การแบ่งชนชั้น	2	0.59
19. การศึกษา	2	0.59
20. ความสันโดษ	2	0.59
21. เชื่อผู้มีอำนาจ	1	0.29
รวม	338	100

ผลการวิจัย พบว่า เพลงพื้นบ้านหมอลำได้สะท้อนค่านิยมของชาวอีสานไว้หลายอย่าง ได้แก่ เรื่องความมั่นคงทางฐานะ ความสนุกสนาน ความขยันและความอดทน ความทรหด ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรักถิ่นฐาน คุณความดี ความกตัญญู การหวังความสุขในวันข้างหน้า การยอมรับบุญกรรมโดยไม่ได้แย้ง การพึ่งพาอาศัย การเคารพผู้อาวุโส ความมั่งคั่ง การรักหมู่เหล่าหรือรักพวกพ้อง การทำบุญ การขอขมา เสี่ยงโชค ความรักญาติพี่น้อง การแบ่งชนชั้น การศึกษา เชื่อผู้มีอำนาจ และความสันโดษ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ค่านิยมเรื่องความมั่นคงทางฐานะ เพื่อความมีเกียรติ มีชื่อเสียง และความสุขสบายในชีวิต โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงพยายามสร้างฐานะตนเองให้เท่าเทียมคนอื่น ซึ่งนอกจากการเดินทางไปทำงานต่างถิ่นแล้วมักจะพบมากในการเลือกคู่ครองที่มีฐานะร่ำรวย ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) การไปนั้นเป็นนำ¹ เจ้าแก้ว พ่อแม่คือให้เจ้าเอาก้า² ผู้รวย
ประกอบด้วยมีมั่งเงินตรา เจ้า³ อยู่กับคนทุกซอกอยู่น่า⁴ ปมีได้
อัวแปล เราต้องจากกันเพราะพ่อแม่ของเธอให้แต่งงานกับเจ้าแก้วที่มีฐานะร่ำรวย
พรั่งพร้อมด้วยเงินทองมากมายและเธอคงไม่ทนอยู่กับคนยากจน
(จากเพลง ลีนหวังก็ยั้งหวัง ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด ฟ้าดินเป็นพยาน)

- (2) บได้แกลั้งแพง⁵ ดังดวงตา ถนอมนุชาชักแพงตัวเจ้า
นางเดินเข้ามาทางสายคนสำ⁶ ภรรยาผู้ด้อยเป็นเมียน้อยผู้รวย

¹ เป็นนำ ในที่นี้หมายถึง เป็นเพราะ

³ เจ้า หมายถึง เธอ

⁶ แพง ในที่นี้หมายถึง รักมาก

² ก้า หมายถึง ฝ่าย

⁴ อยู่น่า หมายถึง อาศัยอยู่ร่วม

⁶ สำ หมายถึง คำนินทาจากคนจำนวนมาก

คำแปล พืชุดจากใจจริงว่ารักน้องดังดวงตา เผาถนอมบูชาความรักมาตลอด
แต่น้องก็จากพี่ไปและเดินผิดทางที่ไม่มีแต่คนจะนิทา คือไปเป็นภรรยาของชายร่ำรวย
(จากเพลง รอรับเมียน้อย ของ สมจิตร์ บ่อทอง ชุด อดีตรักกุหลาบแดง)

(3) ความหวัง¹ ย้าง¹ เงินจางนางหน่าย² เหมิด³ ความหมายพ่ายแพ้ทางแก่ผู้มี
ทาหม่อง⁴ ลี⁵ หนีห่างบ่หวังเจอ ขอให้เธอสุขแสนร่วมแฟนรวยล้ำ

คำแปล พี่ต้องพบกับความสิ้นหวังเพราะทรัพย์จางจึงทำให้เธอเบื่อ
ทุกอย่างจึงหมดความหมายจนต้องพ่ายแพ้และไม่มีทางแก้ไขได้
อยากจะหลบหลีกหนีไปให้ไกลไม่หวังเจอจะเจอ ขอให้เธอมีความสุขร่วมกับคนรักที่ร่ำรวย
(จากเพลง คนชั่วร้ายพัน ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด คนกับโค)

(4) มีแบ็งค์ใบแดงมาออยหล่านางเอย เจ้าจ้งลวยเตือเจ้าจ้งวันเห็นอ้ายจ้งตอ
เลยไปพ้อผู้ใหญ่ใจดี เป็นเศรษฐีมีเงินถึงจ้งหันหลังเย้ย

คำแปล เขามีเงินใบแดง ๆ มาให้เธอ จึงทำให้เธอหลงลืมตัวและมองพี่เป็นเช่นต่อไม่
เธอไปพบชายคนใหม่ใจดี เป็นเศรษฐีมีเงินมากมาย เธอจึงเดินหันหลังเย้ยพี่
(จากเพลง คนใจดำ ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ใต้เสื้อแดง)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ย้าง หมายถึง ร้าง, ลินหวัง

² ทหน่าย หมายถึง เบื่อ

³ เหมิด หมายถึง ทหมด

⁴ หม่อง หมายถึง สถานที่

⁵ ลี หมายถึง หลบซ่อน, แอบซ่อน

2.2 คำนิยมเรื่องความสนุกสนาน คำนิยมเรื่องความสนุกสนาน ได้ปรากฏจากตัวอย่าง
ต่อไปนี้

- (1) คินนี้บ้านเราสนุกเฮฮา เพราะมีผ้าป่ามาจาก ก.ท.ม.
ผู้ใหญ่จัดงานมีรางวัลบ้านไว้รอ คินนี้ฉันก็ขึ้นฟลอร์เป็นสาวร่าเริง
(จากเพลง นอนกลางวันฝันรัก ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกลูกผู้หญิง)
- (2) แม้ไม่มีใครแลไม่แพ้ใจเลย ทำงานอย่างเคยมัดกล้าทำางอม ๆ¹
มีวิทยุเปิดฟังเขาร้องเพลงกล่อม ไม่มีใครชมดมดอมแถมไม่หอมเหมือนสาวสังคม
คำแปล แม้ไม่มีใครสนใจก็ไม่เคยคิดมาก ยังตั้งใจทำงานมัดกล้าในนาไปเรื่อย ๆ
เปิดวิทยุฟังเพลงกล่อมขณะทำงานก็พอใจและมีความสุขแล้ว
คงไม่มีใครมาสนใจสาวชานาเหมือนสาวสังคม
(จากเพลง หวานใจชานา ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด สีมไม่ลง)
- (3) ฟังเด็กคนหนุ่มคนสาว ทั้งคุณอาคุณย่าคุณยายเฮฮา
น้ำตกรี่นี้ละมันพาซิ่ง² บ่ว่าชายหรือหญิงให้มาซิ่งกันต่อ
บ่ว่าเขหรือพ่อเผ่าครั้นเหล้าเข้าแล้วแอว³ เจ้าจิ้งแมนหวาน
คำแปล พวกหนุ่มสาว คุณอาคุณย่า และคุณยายทั้งหลายจงฟังทางนี้
อันว่าสุรานั้นเมื่อใครดื่มเข้าไปแล้วไม่ว่าชายหญิงจะมีแต่ความสนุกสนาน ไม่ว่าลูกเขหรือ
พ่อของภรรยา หากดื่มสุราเข้าไปแล้วต้องลุกขึ้นมาพ้อนรำกันอย่างเปลิดเปลิน

¹ งาม ๆ ในที่นี้หมายถึง การตั้งใจทำงานไปเรื่อย ๆ

² ซิ่ง หมายถึง ร้องรำกันอย่างสนุกสนาน

³ แอว หมายถึง เอว

(จากเพลง ชิงลับสอย ของ รุ่งฟ้า กุลชัย ชุด ออกหักตอนแรก)

- (4) สงกรานต์ชาวบ้านเล่นม่วน¹   ทุกส่วนคุ้มเหนือคุ้มใต้
หลายบ้านลงนั่งโฮม²

คำแปล ชาวบ้านได้รับความสนุกสนานมากจากงานสงกรานต์

ไม่ว่าชาวบ้านคุ้มเหนือหรือคุ้มใต้จากหลายหมู่บ้านก็มาร่วมงานกัน

(จากเพลง สัญญาเหมือนลาพี ของ ลูกแพร - ไทมไทย อุไรพร ชุด ดาวรุ่งยกกำลัง 2)

2.3 คำนิยมเรื่องความขยันและความอดทน ชาวอีสานในชนบทเป็นนักเผชิญชีวิตที่มีความอดทนสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการมีชีวิตที่แร้นแค้น ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ใช่คนเกียจคร้านและต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด เมื่อว่างจากการทำนาต้องออกเดินทางไปทำงานรับจ้างใช้แรงงานในเมือง ความขยันและความอดทนจะช่วยสร้างชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้า ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) สองมือถือพวงมาลัย   นั่งขับรถไปเพื่อได้ค่าแรง
กลางวันกลางคืน   ลิปล้อก็บิน³ จนแทบหมดแรง

คำแปล สองมือถือพวงมาลัย อดทนขับรถลิปล้อเพื่อได้ค่าแรง

ต้องฝืนขับรถทั้งกลางวันและกลางคืนจนแทบจะหมดแรง

(จากเพลง หัวอกลิปล้อ ของ พรศักดิ์ สองแสง ชุด เต๋ยสาวจันทร์กั้งโกบ)

- (2) ม่านรูดที่เรียงรมณ์   บ่าวสาวนิยมเข้าออกประจำ
บ่อยรับบริการไม่เกียจคร้านได้ดีมีงานทำ   ก็พอมีเงินเก็บรับเศษสตางค์ที่เขาสงสาร

(จากเพลง บ่อยโรงแรม ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด คีนฟ้าสาง)

¹ ม่วน   หมายถึง   สนุก

² โฮม   หมายถึง   ร่วมกัน, ร่วมกัน

³ บิน   หมายถึง   ฝืน

- (3) ซึ่พียงสองเฮาต้องดิน ๓ ทนสู้บหันไหว
 ยากปานใดสองเฮาซ่อย¹ ดึง ๓ คงไปถึงหลักชัยจักมี²

คำแปล ตราบใดที่ยังมีชีวิต เราควรดิ้นรน และอดทนไม่หวั่นไหว

แม้จะยากลำบากสักปานใดสองเราก็ต้องช่วยกัน

สักวันหนึ่งคงต้องประสบความสำเร็จหรือถึงหลักชัย

(จากเพลง แรงใจรวมพลัง ของ เดือนเพ็ญ อำนวยพร ชุด ยังคอย)

- (4) ทุกวันทำงานรับจ้างหน้าดำหน้าเขียว ๓ บางวันใจเหี่ยวมองภาพน้องดีใจจัง

(จากเพลง ตัวไกลใจคิดถึง ของ ลูกแพร - โหมไทย อุไรพร ชุด ดาวรุ่งยกกำลัง 2)

2.4 ค่านิยมเรื่องความทรูทราก คนไทยมักนิยมการปฏิบัติที่แสดงออกถึงความทรูทราก เพื่อปกป้องถึงสถานภาพทางสังคมของตนว่า เป็นคนชั้นสูง เป็นคนมีเงิน หรือมีสถานภาพพิเศษทางสังคม เช่น การแต่งกายทรูทราก การจัดงานพิธีใหญ่โตมโหฬาร การมีรถเก๋งคันใหญ่ เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่บางรายและในบางครั้ง ต้องกู้ยืมเงินมาก็ยอม เพียงเพื่อขอให้ตนได้รับการยอมรับหรือยกย่องจากสังคมเท่านั้น จึงทำให้คนไทยนิยมทำงานหรือประกอบกิจกรรมที่แสดงออกถึงว่าใครจะทรูทรากว่ากัน ซึ่งจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมาก อันอาจถือได้ว่าเป็นการใช้จ่ายในทางไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ใส่เสื้อลายดอกสีแดง ๓ โຕ้³ แพง ๆ ที่เก็บไว้ในตู้
 กางเกงยีนส์ตัวเก่ายังอยู่ ๓ ทรงทรู ๆ ซื่อแต่ควาวชายป่อ

¹ ซ่อย หมายถึง ช่วย

² จักมี หมายถึง สักวันหนึ่ง

³ โຕ้ หมายถึง ตัว

คำแปล แต่งตัวเพื่อจะไปอวดสาว ๆ โดยการใส่เสื้อลายดอกสีแดงที่ราคาแพง ๆ
และสวมกางเกงยีนส์ทรงทुरुที่ชื่อเมื่อคราวชายปอ
(จากเพลง เชื้อไปเลย ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุต เพราะเธอคนเดียว)

(2) คนชายแหย่¹ กินข้าวแกงราดหน้าของแม่ค้ารถเข็น
เข้านั่งรถเบนซ์ทำงานอย่างภูมิฐาน กินอาหารซีฟู้ดภัตตาคารจานร้อย
คำแปล คนชายแหย่บางคนกินได้แค่ข้าวราดแกงจากแม่ค้ารถเข็น
ไม่เหมือนคนร่ำรวยที่นั่งรถเบนซ์ไปทำงานอย่างภูมิฐาน
และกินอาหารทะเลราคาแพงตามภัตตาคาร
(จากเพลง บอกใจตัวเอง ของ รุ่งฟ้า ภูเขาชัย ชุต แรงรักแรงใจ)

(3) ครั้นบ่หาเงินให้ จา² สิหนีแต่ไปเที่ยว
มอเตอร์ไซด์รุ่นล่า แพงปานได้กะได้ซื้อชายข้าวป้อม³ ไส้มัน
คำแปล หากพ่อแม่ไม่ให้เงินใช้ ก็พูดว่าจะหนีออกจากบ้านไปเที่ยว
แม้แต่มอเตอร์ไซด์รุ่นใหม่ล่าสุดที่มีราคาแพงมาก พ่อแม่ก็ต้องขายข้าวเพื่อนำเงินมาซื้อให้
(จากเพลง เตือนบัวชิ่ง ของ มัทรี ศรีภู่ไท ชุต สาวอีสานห่วงแฟน)

2.5 คำนิยามเรื่องความเชื่อเพื่อเตือนแม่ สังคมอีสานเป็นสิ่งคนชนบท มีการเกษตรกรรมเป็น
อาชีพ จึงมีความผูกพันกลมเกลียวเพราะต้องพึ่งพากันอยู่เสมอ ประกอบกับการนับถือเครือญาติหลายชั่วคน

¹ แหย่ หมายถึง แร่

² จา หมายถึง พูดจา

³ ป้อม หมายถึง รวบรวม

ทุกคนในหมู่บ้านจึงเป็นเสมือนญาติพี่น้องกัน มีอะไรต้องแบ่งปันกันอยู่เสมอ แม้แต่กับคนแปลกหน้าที่ไม่รู้จักกันมาก่อน ชาวชนบทจะมีน้ำใจเอื้อเฟื้อด้วยการต้อนรับ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ยามกินข้าวมาเด้อเ็น¹ ไล่   เขามีแขง² ฮ่ม³ ไม้ล้มต้องผอนคลาย
เดี้ยวนี้ฮ้ายมาเปลี่ยนแปรผัน   ลืมคนนาติดกันบ่หันมาเกี่ยว

อ่ำแปล   ถึงเวลากินข้าวคราวใดจะเรียกพี่ให้มาร่วมวงทุกครั้ง

หากเหน็ดเหนื่อยก็หยุดพักผอนไต้หวันไม้ด้วยกัน แต่เดี้ยวนี้พี่ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว

(จากเพลง นาพินาน้อง ของ ศิริพร อ่ำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

- (2) จำใจฉันจะไม่โทษ   จับพิณดีตร้องเพลงเสียงดัง
เอียงหูคอยฟังเศษสตางค์   ก็มีบ้างผู้ใจบุญสุนทาน

(จากเพลง ชีวิตฉันทิพ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

- (3) เชิญครับเชิญทุกคนเชิญมาบ้านสิ่ง   ยินดีต้อนรับทุกคนโก๋บักโจ้น⁴ แกมมีเบ็ดนี้
เรื่องแพร่ไม่ต้องถามถึง   คนซื้อสิ่งต้องนมเบอร์วัน

(จากเพลง ไล่ควายเข้าขวด ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ใต้เสื้อแดง)

- (4) พี่แกล้งเปิดทางให้เห็นลาง ๆ   ผลักช่องว่างระหว่างรอยจนทากัน
เธอใจดีมีไมตรีแบ่งปัน   เพียงรักไม่ได้แต่งกันจากนั้นพี่าเดินเปลี่ยนทาง

(จากเพลง ตราไว้ในดวงใจ ของ สาขิต ทองจันทร์ ชุด ลู๊เพื่อใคร)

¹ เ็น หมายถึง เรียก

² เขามีแขง หมายถึง หยุดพักผอน

³ ฮ่ม หมายถึง ร่ม

⁴ โก๋บักโจ้น หมายถึง โก๋ตัวผู้

2.6 **ค่านิยมเรื่องความรักพื้นฐาน** ชาวอีสานเป็นคนรักพื้นฐานมาก แต่เมื่อมีความจำเป็นมักต้องจากถิ่นฐานเพื่อไปทำงานในเมืองหลวง และเมื่อถึงคราวมีงานเทศกาล มักจะกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดของตนเอง แม้ว่า จะพบความสุขสบายก็ยังไม่คลายคิดถึงทางบ้าน ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ยืนซึมเซอใจคิดถึงทางบ้านอำหล่ำ¹   แนวนมาอยู่ก้ออยู่กว้างห่างแฟน
 อยู่เขตแคว้นแดนเก่าเมืองหลวง   นางเอ่ยนางอ้ายบ่สนคำลวงผู้อื่นเข้ามาเกี่ยว
คำแปล ต้องยืนซึมเศร้าเพราะคิดถึงทางบ้านตลอดเวลา และต้องห่างไกลจากคนรัก
 แต่ถึงแม้ว่าจะอยู่ในเมืองหลวง พี่ก็จะไม่สนใจใครนอกจากน้องเพียงคนเดียว
 (จากเพลง ตัวไกลใจคิดถึง ของ ลูกแพร - ไหมไทย อุไรพร ชุด ดาวรุ่งยกกำลัง 2)

(2) ดีหรือชั่วอย่าให้เขาดูถูก   ลูกอีสานจากบ้านบ่ลืมนิม² ถิ่นฐาน
 เอาทุกค่านงานบ่เกี่ยวกับเขา   ยักแพง³ กันซุมเฮา⁴ กลับอีสานอย่าลืมนิม²
 (จากเพลง ห่วงชาวอีสาน ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด ถิ่นฟ้าสูง)

(3) สงสารพ่อแม่แม่แลง⁵ เข่าจ่มหา   ดินนาโกทว่านกล้าอย่าไปห่วงแต่ความงาม
 นอนเตียงคำ⁶ อยู่เฮือนเขาบ่เท่าเฮือนฮ้าง⁷ เห็นเขามีเงินล้านอยู่ในถุงอย่าไ้อ้อว
คำแปล สงสารพ่อแม่ที่ซราภาพต้องบ่นทั้งเช้าและเย็น อย่ามัวไปหลงไหลในเมืองกรุง
 ขอให้กลับมาทำนาที่บ้านเราดีกว่า แม้ว่าพี่จะนอนบนเตียงทองคำที่บ้านคนอื่นก็ไม่เหมือน

¹ อำหล่ำ	หมายถึง	เสมอ ๆ, ตลอดเวลา
² นิม	หมายถึง	ทั้งไป
³ ยักแพง	หมายถึง	รักกันด้วยใจจริง
⁴ ซุมเฮา	หมายถึง	พวกเรา
⁵ แลง	หมายถึง	ยามค่ำ
⁶ เตียงคำ	หมายถึง	เตียงทองคำ
⁷ เฮือนฮ้าง	หมายถึง	บ้านเก่า ๆ ที่ทำรูดทรุดโทรม

นอนอยู่บนบ้านเก่า ๆ ที่ชำรุดของเรา และถ้าเห็นคนอื่นมีเงินเป็นล้านก็อย่าไปสนใจ
(จากเพลง เอ็นอ้ายกลับอีสาน ของ มัทรี ศรีภูไท ชุด สาวอีสานห่วงแฟน)

2.7 ค่านิยมเรื่องคุณความดี ชาวอีสานจะบูชาและยกย่องคนที่สร้างคุณความดีหรือทำ
ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ลูกนี้ได้ส่วนฟังไบบุญ   พระคุณเหนือหัวช้อย¹ หนุนคนกลุ่ม
เขาได้ตุ้ม² สายธารจากแม่   เมื่อแม่ช้อยให้ไทยได้ร่มเย็น

คำแปล พวกเราได้รับฟังไบบุญจากท่าน พระคุณของท่านล้ำเหนือคอยช่วยเหลือแม่แก้ปัญหา
ต่าง ๆ พวกเราได้รับความเมตตาจากท่าน ความเอื้อเฟื้อของท่านช่วยให้คนไทยได้ร่มเย็น
(จากเพลง อาลัยแม่ฟ้าหลวง ของ ประสาน เวียงสีมา ชุด ไอ้เสื้อแดง)

- (2) ขอให้เป็นโพธิ์ทอง   ปั้นรุ่นน้อง ๆ มีเสียงขจรไกล
แผ่ไพศาลกึ่งก้านไปไกล   เป็นที่พักใจของนกของกา
(จากเพลง คิดถึงบุญคุณ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด ฟ้าดินเป็นพยาน)

- (3) ฉันทเห็นเขามีคุณความดี   ให้เกียรติสตรีไม่มีท่าทีหยาบช้า
พูดก็เพราะเสนาะใสตทุกบททวาจา   ขอร้องเกิดหนಾಯ่ามาสนใจฉันเลย
(จากเพลง หัวใจตายด้าน ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

¹ ช้อย   หมายถึง ช่วย

² ตุ้ม   ในที่นี้หมายถึง คอยช่วยเหลือยามเดือดร้อน, ช่วยป้องกันอันตรายต่าง ๆ

- (4) ผ่าก่น้ำเสียนถึงหญิงแสนดี ร้อยวันพันปีตราไว้ในดวงใจ
เจ้าลมเอ๋ยช่วยจากมาแล้วหนึ่งปี แต่ความดียังไม่พราวจากดวงใจ
(จากเพลง ตราไว้ในดวงใจ ของ สาทิต ทองจันทร์ ชุต สู้เพื่อใคร)

2.8 คำนิยมเรื่องความกตัญญู ชาวอีสานมักแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการี และผู้มีพระคุณ ดังปรากฏในตัวอย่างจากบทเพลงทั่วไควะระห์ต่อไปนี้

- (1) บารมีล้นขอให้ช่วยคลน่ายุ¹ น่านสง ทรงขึ้นสู่ชั้นสวรรค์ฟ้าแม่เอ๋ย
ลูกนี้เอ๋ยขอกล่าวคำวอน ถวายพระพรแต่สมเด็จย่า
(จากเพลง อาลัยแม่ฟ้าหลวง ของ ประชาน เวียงลิมา ชุต ไอ้เสือแดง)

- (2) คุณมีมากมายจำได้ ไม่คลายอยู่ทุกวันเวลา
ได้ขึ้นเวทีเอาแสงไฟส่องหน้า จับไม้ค้ำขึ้นมาคนรู้เพราะใคร
(จากเพลง คิดถึงบุญคุณ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุต ฟ้าดินเป็นพยาน)

- (3) มีใจมันคืนวันคอยสออง บได้เห็นหน้าน้องเห็นแม่กะชื่นใจ
ความรักใคร่อาศัยแม่เป็นหลัก ลูกสาวคงยอมรับบท² คำของแม่
อ้วแปล ทุกคืนวันคอยสออดส่องด้วยใจจดจ่อ แม่ไม่เห็นหน้าน้องขอให้เห็นหน้าแม่ก็ชื่นใจแล้ว
ความรักของพี่ต้องอาศัยแม่ของน้องเป็นหลัก น้องอาจรับรักพี่เพราะการเชื่อฟังคำของแม่ก็ได้
(จากเพลง อยากรับเป็นเชยแม่ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุต เพราะเธอคนเดียว)

¹ ยู หมายถึง การปลัดดันไปข้างหน้า, การปลัดดันให้สูงขึ้น, การช่วยเหลือ

² ทลีน หมายถึง การไม่เชื่อฟังคำพูดของผู้ใหญ่

- (4) พี่ชวณ้องหนีไปตายตาบหน้า   น้องก็รู้ว่าเป็นหนทางรักจะสุขสันต์
    มาคิดถ้วนถั่วแม่ก็มีคุณอนันต์   คงบาปมหันต์ถ้าท่านต้องเสียน้ำตา
(จากเพลง ประเพณีกับความรัก ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

2.9 ค่านิยมเรื่องการหวังความสุขในวันข้างหน้า ทุกคนย่อมมีความหวังที่จะพบกับความสุข และความสำเร็จของชีวิตในวันข้างหน้า ซึ่งมักจะคาดหวังว่าควรจะเป็นแบบนี้หรือแบบนั้นเพื่อเป็นกำลังใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ทุก ๆ เรื่องยุ่งหยอง¹ หมองอัป   มาปิดมาแปลงแต่งเติมเสริมเต็ม
    สี่แยมเรีกรองน้องพี่   ให้ไทยมีความสุขถ้วนหน้าเรีกร่าทั่วกัน

คำแปล ปัญหาต่าง ๆ ที่ยุ่งยากจะหมดไป ถ้ามีใครมาช่วยปรับปรุงเสริมแต่ง คนไทยทุกคนคงจะยิ้มแย้มแจ่มใสเหมือนเป็นพี่น้องกันและมีความสุขอย่างถ้วนหน้า
(จากเพลง อยากเห็นจังเลย ของ ประสาน เวียงสิมมา ชุด ใต้เสื้อแดง)

- (2) วาดวิมานลอยฟ้า   คำนวนวันเวลาที่ข้างหน้าวันหนึ่ง
    รอวันนั้นลี² มาถึง   วันที่มีลูกเต้าและมีเจ้าเป็นคูใจ

(จากเพลง ลูพี่ใคร ของ สราจิต ทองจันทร์ ชุด ลูพี่ใคร)

- (3) ก่อนเราเคยรักกันสัตย์ซื่อ   เธอนั่นคือนางเอกอยู่ในใจฉัน
    ส่งมอบความรักสุขหนักสองเรารักกัน   สร้างความฝันวาดวิมานในใจไว้คอย

(จากเพลง ความรักเหมือนยาขม ของ ลูกแพร์ - ไหมไทย อุไรพร ชุด ดาวรุ่งยกกำลัง 2)

---

¹ ยุ่งหยอง หมายถึง ยุ่งเหยิง, ยุ่งยาก

² ลี หมายถึง จะ

(1) นาดิตกันเคยมีสัมพันธ์แน่นเป็นแฟนน้องพี่ คิดเห็นคราวก่อนก็มีอายช้อยดำ¹
 ถ้าแปล คิดถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของเรา ครั้งก่อนนั้นพี่จะช่วยปักดำข้าวในนาเสมอ
 (จากเพลง นาพี่น้อง ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

(2) สาธุต่อคุณข้าวแดงแกงฮ้อน² เขียนเคยนอนบ้านเคยนั่ง
 อันเป็นที่กำบังยามฝนมาแดดกล้า อาศัยเจ้าได้พึ่งพิง³

ถ้าแปล ไม่เคยลืมบุญคุณที่ท่านเคยช่วยเหลือในคราวที่เดือดร้อน
 และเคยได้อาศัยพักพิงในบ้านของท่าน

(จากเพลง คิดถึงบุญคุณ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด ฟ้าดินเป็นพยาน)

(3) ขอฝากแฟนของช้อย ขอฝากบัวลอยไว้กับพวกหมู่
 ย้าน⁴ ว่าผู้ลิมาเกี่ยว เทียวย่อง⁵ ให้เล่น⁶ น้ำ

ถ้าแปล ขอฝากคนรักให้เพื่อน ๆ ช่วยดูแลด้วยเมื่อคราวต้องจากบ้านไปทำงานที่อื่น
 กลัวว่าจะมีหนุ่มอื่นมาจีบแล้วเธอจะหลงเชื่อและตามเขาไป

(จากเพลง หนุ่มนาลาแฟน ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด สาวจันทร์กั้งโกบ)

2.12 คำนิยมเรื่องการเคารพผู้อาวุโส ชาวชนบทนิยมยกย่องผู้อาวุโสว่าควรแก่การเคารพ
 ยาเกรงเชื่อฟังคำแนะนำ แม้ไม่ใช่ญาติอย่าประมาทผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่ก็มีประสบการณ์มากกว่าเด็ก
 บางครั้งจะมีการแสดงออกโดยการขอขมาผู้ใหญ่ในคราวที่กระทำความผิดพลาด ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ช้อยดำ หมายถึง ช่วยดำนา

³ พึ่งพิง หมายถึง พึ่งพาอาศัย

⁶ ย่อง หมายถึง การกล่าวชม, เยินยอ

² ฮ้อน หมายถึง ร้อน

⁴ ย้าน หมายถึง กลัว

⁶ เล่น หมายถึง วิ่ง

- (1) ผ่ากัใจมากับเสียงเป็นสำเนียงเศร้า ๆ
 จากใจเฉลิมพลคนเก่า ก็มลงคุกเข่ากราบขอขมา
 บางทีปวดใจพ้อให้อภัยเฉลิมพลทุกครา
 ขวออนเทพไทเทวาในสกลโลกาให้คุ้มครองพ้อสิ้นชัย
 (จากเพลง คิดถึงบุญคุณ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด ฟ้ายินเป็นพยาน)

- (2) เสียแรงที่ใกล้เสียตายคอยตั้งท่า บัดเขามาเนื้อเอาที่เหม็ดความเว้าพ้อใหญ่¹ เอ้ย
 คำแปล เสียแรงที่ใกล้ชีวิตและตั้งใจรอคอย เหมือนถูกเนื้อเอาที่เมื่อเธอสนใจชายอื่น
 ไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไรดีพ้อใหญ่เอ้ย
 (จากเพลง เขามาอีกแล้ว ของ ทิว ทานตะวัน ชุด เขามาอีกแล้ว)

2.13 ค่านิยมเรื่องความมัชยัสถ์ ส่วนมากจะอดออมและเก็บเงินไว้เพื่อนำไปใช้ในเรื่องที่จำเป็น เช่น ผ่อนชำระหนี้สิน อุปการะบุพการี และเก็บออมไว้เพื่อการแต่งงาน ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) เดี่ยวนี้ห้องทำงานเก็บเงินก่อน เพื่อไปผ่อนเงินที่เป็นหนี้เขา
 ไม่เห่อเหิมรทเก่งเพลงมอมเมา ยังแพรวพราวเหมือนเดิมไม่ต่างคำ
 (จากเพลง ชุนทองคืนหุ้ง ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด อาลัยลัดดา)
- (2) ฟ้ำไม่กันสวรรค์ไม่แกล้ง พี่อย่าระแวงถ้ายังรักจริงจงอดออม
 น้องเหมือนน้อยหน้าส่งมาอยู่ในชะลอม อยากกินไม่ต้องกลัวงอมพี่จำไม่ถ่านเกินรอ
 (จากเพลง ฟ้ำไม่กันสวรรค์ไม่แกล้ง ของ เสียงพิน ถิ่นอีสาน ชุด ขอพักรักษาใจ)

¹ พ้อใหญ่ หมายถึง เป็นคำเรียกชายสูงอายุ ซึ่งเป็นบุคคลที่ลูกหลานให้ความเคารพนับถือ

2.14 ค่านิยมเรื่องการรักหมู่เหล่าหรือรักพวกพ้อง ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อความสามัคคี เช่น การให้ความร่วมมือในกิจการประเพณีต่าง ๆ การช่วยกันทำหน้าที่ป้องกันประเทศชาติ เป็นต้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ทุกส่วนคุ้มเหนือคุ้มใต้ หลายบ้านลงนั่งโฮม¹
 คำแปล ชาวบ้านจากตำบลต่าง ๆ ทั้งคุ้มเหนือและคุ้มใต้ ต่างก็ให้ความร่วมมือมาร่วมงานกัน (จากเพลง สัญญาเหมือนลาพี ของ ลูกแพร - ไหมไทย อุไรพร ชุด ดาวรุ่งยกกำลัง 2)
- (2) มีแนวร่วมทางการจัดต่อ อ.ส.หมูนันทหารพร้อมพรว้า² กัน
 คำแปล ทางราชการได้จัดการหาแนวร่วม คือ พวกอาสาสมัครให้ไปช่วยทหารป้องกันประเทศอย่างพร้อมเพรียงกัน

2.15 ค่านิยมเรื่องการทำบุญ โดยได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคำสอนของพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม ชาวไทยเชื่อว่าการทำบุญจะส่งผลในอนาคต ซึ่งเปรียบเสมือนการสะสมทุนไว้ เพื่อจะได้ผลิดอกออกผลไม่ชาตินี้ก็ในชาติหน้า ดังปรากฏในตัวอย่างจากบทเพลงต่อไปนี้

- (1) มื้อ³ นี้หนอคืองานออกพรรษา พากันมาทำบุญลุ้นเอาความดี
 พี่ยินดูทั้งพ้อหัวพ้อไ้⁴ ในใจเป็นต่างมองทานางไปไส⁵ หนอ

---

¹ นั้งโฮม หมายถึง นั่งรวมกัน ² พร้อมพรว้า หมายถึง พร้อมเพรียง

³ มื้อ หมายถึง วัน

⁴ ทั้งพ้อหัวพ้อไ้ หมายถึง ทั้งอยากหัวเราะและอยากร้องไห้

⁵ ไปไส หมายถึง ไปไหน

อับเบล วันนี้เป็นวันออกพรรษา ทุกคนได้มาทำบุญที่วัดพร้อมได้รับความรู้ต่าง ๆ
จากการฟังธรรม พี่เห็นคุณที่มาในงานแล้วมีความรู้สึกว่าจะหัวเราะและอยากร้องไห้
(จากเพลง พรรษาณี่พี่ยังคอย ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

(2) ตัวไกลใจยังไปหา ด้วยแรงศรัทธาที่นั่นเจือจุน
เข้าวัดตักบาตรทำบุญ ยังให้เกื้อหนุนรักกันจริง
(จากเพลง ตัวไกลใจคิดถึง ของ เตือนเพ็ญ อำนวยพร ชุด ยังคอย)

2.16 ค่านิยมเรื่องการขบเสียด ปัจจุบันสังคมไทยมักนิยมการเสียดซึ่งถือว่าเป็นการ
พ่นชนิดหนึ่ง การพ่นทำให้ผู้เล่นเกิดความหวัง ปัจจุบันมีสถานที่เล่นการพ่นทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย
เช่น สนามม้า และสนามมวย รวมทั้งบ่อนการพ่นที่ลักลอบเล่นกันหลายแห่ง ดังปรากฏเป็นข่าวในหน้า
หนังสือพิมพ์อยู่เสมอ การที่สังคมไทยมีการพ่นในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการที่
สมาชิกของสังคมนิยมเล่น การพ่น ซึ่งถือว่าเป็นการมอมเมาประชาชน และแสดงให้เห็นว่าประชาชนที่ยากจน
ไม่ค่อยมีความหวังในชีวิต จึงแสวงหาหรือหาทางออกด้วยการเล่นการพ่นและนับว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญ
ของสังคมไทยในปัจจุบัน นอกจากนั้นการพ่นยังทำให้เกิดหนี้สินรุงรังจนอาจหมดตัว หรือคราใดที่เสียเงิน
จากการพ่น เมื่อกลับถึงบ้านมักจะพาลทะเลาะกับภรรยา ซึ่งทำให้ครอบครัวหมดความสุข ดังปรากฏใน
ตัวอย่างจากบทเพลงต่อไปนี้

(1) เล่นเสียจนว่าเงินหมด	ลืมหาค่ารถหรือก็ไม่มี
เงินหมดจนเกลี้ยงอีหลี ¹	เอาอะไรดีทนอไปจำนำ
ทิดสำจำนำน้ำหอม	ส่วนพ่อยายสมจำนำกองเพียง ²

¹ อีหลี หมายถึง จริง ๆ

² กองเพียง หมายถึง กองฟาง

อับแปล เล่นการพนันจนหมดตัว ล้างหาเงินตำราก็ไม่มี
 เงินหมดจนเกลี้ยงจริง ๆ จะเอาอะไรหนอไปจำหน่าย
 ทิดลำจำหน่ายผ้าท่อม ส่วนพ่อของสมจำหน่ายกองฟาง
 (จากเพลง ด่ำลำน ของ รุ่งฟ้า กุลาชัย ชุด ขอคืนคำสาบาน)

(2) ฉันทกะคนพอน้ำ มาฮ้าย¹ คือหมาเหิงฆ่าเหิงย่ำ
 เสียเงินค่าเล่นมวยเล่นไฟ ผัน² มาฮ้ายให้แก่เมีย

2.17 ค่านิยมเรื่องความรักญาติพี่น้อง โดยการแสดงความห่วงใยและความคิดถึงญาติพี่น้อง
 ในยามที่ต้องจากกันเพื่อไปทำงานต่างถิ่น หรือการเชื่อฟังญาติผู้ใหญ่ในการเลือกคู่ครอง ดังปรากฏในตัวอย่าง
 จากบทเพลงต่อไปนี้

(1) พ่อแม่พวกพี่น้องไม่ต้องเป็นห่วง ลูกมาเลี้ยงดวงหาเงินช่วยเหลือที่บ้าน
 ไม่หลงเมืองฟ้าไม่ทำให้ใครรำคาญ พี่ห่างเพียงกายหัวใจอยู่กับจอมขวัญ
 (จากเพลง ตัวไกลใจคิดถึง ของ ลูกแพร - ไหมไทย อุไรพร ชุด ดาวรุ่งยกกำลัง 2)

(2) อย่ามัวเศร้าโศกหม่นหมอง ทักห้ามใจให้ลืมอดีตเราสอง
 เมื่อญาติผู้ใหญ่ฝ่ายน้องชื่นชมสมอกสมใจ อย่ามาคิดถึงอ้ายเลย
 (จากเพลง อย่ามาคิดถึงฉันเลย ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด คีนฟ้าแสง)

¹ ฮ้าย ในที่นี้หมายถึง ดู

² ผัน หมายถึง กลับ

2.18 ค่านิยมเรื่องการแข่งขัน ปัจจุบันการแข่งขันมีแนวโน้มที่จะใช้กฎเกณฑ์ในทางเศรษฐกิจมากกว่ากฎเกณฑ์อื่น ในบางสังคมใช้ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวในการใช้เป็นมาตรฐานวัด (Rate) และกำหนดชั้น (Rank) ระหว่างบุคคล ซึ่งจะพบว่าคนร่ำรวยเป็นคนชั้นสูง ส่วนคนยากจนหรือมีรายได้ต่ำถือว่าเป็นคนชั้นต่ำ และอาจเป็นอุปสรรคต่อการคบหาสมาคมหรือเกิดช่องว่าง ดังปรากฏในตัวอย่างจากบทเพลงต่อไปนี้

- (1) ชักเขาสองเห็นที่จะต้องสิ้นสุดกัน   ฟาดินไม่กันแต่พรมแดนนั้นปิดตาย
 ตักดินยื่นมือมาก้าวกาย   ต่างกันมากมายรักจึงสลายแหลกลาน
 (จากเพลง อย่ามาคิดถึงฉันเลย ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด ดินฟ้าสาง)

- (2) อ้ายเปรียบเช่นหมวกใส่บนหัว   ตัวของน้องล้ำ¹ กับรองเท้า
 บ่มสเจ้าชายสูงน้องต่ำ   ลี² ปักไม้ค้ำชันมู่³ ชูขึ้น⁴ บึง
 ถั่วแปล พี่เปรียบเป็นเช่นหมวกที่อยู่บนศีรษะ ส่วนน้องเป็นเพียงรองเท้าเท่านั้น
 ฐานะของน้องคงไม่เหมาะสมกับพี่ แม้ว่าจะหาไม้ยาว ๆ มาปักดินแล้วให้น้องปีนขึ้นไปหาพี่
 น้องคงไม่สามารถจะปีนให้สูงเท่าพี่ได้
 (จากเพลง ภาพรักภาพพลอน ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด เจ้าบ่าวทวย)

2.19 ค่านิยมเรื่องการศึกษา มักยกย่องคนที่มีการศึกษาในระดับสูง บางครั้งพ่อแม่จำเป็นต้องขายไร่นาเพื่อส่งลูกให้เรียนจนถึงในระดับอุดมศึกษา เพราะคิดว่าเมื่อเรียนสำเร็จแล้วจะต้องมีงานที่มีรายได้ดีคอยรองรับ ซึ่งจะช่วยยกฐานะทางครอบครัวต่อไป แต่มีหลายคนที่ว่างงานและเก็บใบปริญญาบัตรไว้ ดังปรากฏในตัวอย่างจากบทเพลงต่อไปนี้

¹ ล้ำ   หมายถึง   เท่ากับ, เท่ากันกับ

² ลี   หมายถึง   จะ

³ ชันมู่   หมายถึง   ลักษณะตั้งตรง

⁴ ชูขึ้น   หมายถึง   ยกให้สูงขึ้น

มันขายหน้าปริญญาเตะฝุ่น

มันสมตุลอยู่กับเงินพ่อส่งผม

เลย์ปม¹ ทำไร่ทำนา

อยากเอาปริญญาไปส่งคืนทอนหลายได้

คำแปล ช่างน่าอายจริง ๆ ที่เรียนจนได้ปริญญาบัตรแต่ต้องว่างงาน มันไม่สมตุลกันเลยกับเงินที่พ่อส่งให้ผมเรียน ในที่สุดผมก็หนีไม่พ้นกับการทำไร่ทำนา นำจะนำไปปริญญาบัตรส่งคืนสถาบัน (จากเพลง ปริญญาบ้านอ ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด คนไกลบ้าน)

2.20 **ค่านิยมเรื่องความสันโดษ** ชาวชนบทมักมีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ เพราะเชื่อในกฎแห่งกรรมและไม่สนใจว่าใครจะดีกว่าหรือเด่นกว่า ดังปรากฏในตัวอย่างจากบทเพลงต่อไปนี้

วาสนาชาวทุ่งบ่คือชาวกรุงเมืองฟ้าใหญ่

เหลียวเบ็งไผมีแต่คนโก้ ๆ โตเกลี้ยงแหม่นแจ่มใส

เราไม่ต้องสนใจถึงใครจะเด่น

ชาตินี้ขอเป็นชาวนาบ่หนีไผว่าบ่ตีบเคยจ้อ

คำแปล วาสนาของชาวทุ่งคงไม่เหมือนชาวกรุงในเมืองใหญ่

มองดูแล้วมีแต่คนหล่อและคนสวย การแต่งตัวก็สะอาดสดใส

แต่เราไม่เคยสนใจว่าใครจะเด่นกว่าหรือดีกว่า

ชาตินี้เกิดมาเป็นเพียงชาวนาก็พอใจแล้ว ใครจะว่าต่ำต้อยก็ไม่เคยจ้อ

(จากเพลง สวรรค์บ้านนา ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด สาวจันทร์กั้งโกบ)

2.21 **ค่านิยมเรื่องเชื่อผู้มีอำนาจ** ชาวชนบทจะเชื่อฟังผู้ที่มียศฐาบรรดาศักดิ์ และยอมปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าสามารถช่วยสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นได้ บางครั้งอาจเรียกบุคคลที่มีอำนาจเหล่านี้ว่าเป็นเจ้าพ่อ เช่น พวกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น ดังปรากฏในตัวอย่างจากบทเพลงต่อไปนี้

¹ม้ม หมายถึง พัน

มีไหมเจ้าชุนเฮา¹ เจ้าพ่อ   ท่าน ส.ส.ผู้คววอ ๆ² ก่อนวันเลือกตั้งหวังได้ฟังบุญ
 ยังเคยค้นหาผู้มีแวว   มีแนวไอดียชวยไซใสแจ้ง
 กำแปล มี ส.ส.ท่านใดบ้างที่เคยให้สัญญาไว้ก่อนวันเลือกตั้งว่าจะให้ฟังอาศัย
 พวกเราเคยเอาใจชวยกับแนวความคิดของท่าน ส.ส.ว่าดีมีประโยชน์
 (จากเพลง อยากรู้เห็นจ้งเลย ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ไฉ่เลื้อแดง)

3. สารของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

จากผลการวิจัยได้พบสารของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ
 ดังปรากฏตามตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 สารของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

ขนบธรรมเนียมประเพณี	จำนวน	ร้อยละ
ประเพณีในฮีดลิสสอง	18	22.78
ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	61	77.22
รวม	79	100

ผลการวิจัยพบว่าเพลงพื้นบ้านหมอลำได้สะท้อนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ 2 ประเภท คือ
 ประเพณีในฮีดลิสสอง และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

¹ ชุนเฮา หมายถึง พวกเรา

² คววอ หมายถึง คววอ

3.1 ประเพณีในฮีตสิบสอง เป็นประเพณีประจำเดือนที่จัดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมได้มีโอกาสทำบุญและได้มาร่วมชุมนุมพบปะสังสรรค์กัน ซึ่งก่อให้เกิดความสามัคคีและเป็นการสืบทอดประเพณีให้คงอยู่ตลอดไป ประเพณีในฮีตสิบสองที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านหมอลำมีดังต่อไปนี้

บุญข้าวจี ทำกันในเดือนสาม เนื่องในวันมาฆบูชา จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บุญเดือนสาม ซึ่งจะทำหลังจากที่ชาวบ้านขนข้าวขึ้นยุ้งฉางแล้ว การทำข้าวจีคือ นำข้าวเหนียวที่นึ่งแล้วมาปั้นเป็นก้อนใหญ่ ๆ ใส่น้ำอ้อยข้างใน ทาเกลือข้างนอกนิด ๆ นำไปย่างไฟ พอแข็งตัวก็นำเอาไข่ไก่มาทาบ ตีไข่ขาวและไข่เหลืองผสมกัน ทาข้างนอกอย่างจนสุก แล้วนำไปถวายพระตามวันกำหนดพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน แล้วจึงพากันกิน และจะไม่กินก่อนถวายพระเด็ดขาด หากมีข้าวจีที่เหลือจะนำไปวางตามหัวเสาหรือใต้ต้นไม้ เป็นการทำบุญเพื่อให้สัตว์อื่น เช่น นก หนู ฯลฯ ได้กิน (สวิง บุญเจิม, 2534) ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

มาพ่อ¹ แม่ช่อข้าปี

งานประเพณีบุญปั้นข้าวจี

เจ้านั้นสวยโสภี

เกินกว่าสตรีอิทธิ² คนดี

พี่ขอฝากไมตรีกับยอดยอหยีช้วนาดาปี

(จากเพลง แพ้ลูกตื้อ ของ สมควร ผ่องใส - พรพรรณ เพชรภูไท ชุด อัลบั้มลัดดา)

บุญพระเวส ทำกันในเดือนสี่ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บุญเดือนสี่ หรือบุญมหาชาติ จะมีการเทศน์มหาชาติ มีการแห่กัณฑ์หลอนซึ่งเป็นเครื่องไทยทานของชาวบ้านเพื่อนำไปถวายพระภิกษุหรือสามเณร หรือการแห่ข้าวพันก้อน ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวอีสาน (รุ่งสุริยา เมืองเหล่า, 2537) ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

บ่อยากเว้าของเก่ามันหายไ้

เดี๋ยวนี้เจอพวงมาลัยก่อนนี้เงเราเซ่เกวียน

บุญปั้นข้าวจีเดือนสี่บุญพระเวส

พอถึงเทศน์ตรุษสงกรานต์สุขาสาราญประเพณี

(จากเพลง ประเพณีอีสาน ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาละพัน)

¹ พ่อ หมายถึง พบ

² อิทธิ หมายถึง จริง ๆ

บุญสงกรานต์ หรือตุงสงกรานต์ หรือบุญสงกรานต์ ทำกันในเดือนห้า ถึงเอาวันที่ 13 เมษายน เป็นวันสงกรานต์ มีการสงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ และปู่ย่าตายาย มีการก่อเจดีย์ทราย และทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไป ดังนั้นเมื่อถึงวันสงกรานต์ทุกคนที่ไปทำงานต่างถิ่นจึงพากันกลับภูมิลำเนาของตน ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

คนกลับบ้านสงกรานต์เมฆาหลายหน้าตามข่าว

หลายคนถามเว้าบ่เห็นหน้าพี่เลย

ใจน้องเอ๋ยนี้แสบคิด¹ สับสน

คนนอกคนทรमानปานได้บ่ไต่ตรงรอยอ้าย

คำแปล เมื่อถึงวันสงกรานต์จะมีคนจำนวนมากกลับบ้าน

หลายคนถามข่าวถึงพี่ว่าพี่หายหน้าไปไหน

ใจน้องก็ยิ่งคิดสับสนไปต่าง ๆ นา ๆ

พี่เคยคิดบ้างหรือไม่ว่าน้องจะทรमानสักแค่ไหน

(จากเพลง ทุกวันยังคอย ของ เสียงพิณ ถิ่นอีสาน ชุด ขอพักรักชาติ)

บุญเข้าพรรษา หรือบุญเดือนแปด ทำกันในเดือนแปด เป็นการถวายเทียนพรรษาและผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ เชื่อกันว่าจะได้บุญกุศลแรงมาก ตลอดจนการไปฟังเทศน์ที่วัดตลอดไตรมาสเฉพาะวันขึ้นแรม 8-14-15 คำ ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

เตี้ยนี้บ่คือเก่าอีสานเฮาซุง² เจริญ

เป็นบุญฟังลำเพลินมีลำเรื่องและลำกลอน

ถึงยามบุญทอดเทียนเข้าไปเวียนสารพัน

จรรโลงกันเอาไว้คนรุ่นใหม่ลิได้ฟังต่อ

¹ แสบคิด หมายถึง ยิ่งคิด

² ซุง หมายถึง รุ่ง

คำแปล เดี่ยวนี้อีสานมีความเจริญรุ่งเรืองไม่เหมือนแต่ก่อน ในงานบุญจะมีทั้งหมดสำเร็จ และหมอลำกลอน ถึงยามบุญเข้าพรรษา เราก็จะไปแห่เทียนเพื่อนำไปถวายวัด เราควรรรโรงประเพณีต่าง ๆ ไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบสานต่อไป
(จากเพลง สามปีที่นั่งคอย ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาละพัน)

บุญออกพรรษา หรือบุญเดือนสิบเอ็ด ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 มีการทำบุญโดยการถวายภัตตาหาร และปราสาทผึ้งแด่พระสงฆ์ ซึ่งชาวอีสานเรียกว่าต้นดอกผึ้ง หรือ "ต้นดอกผึ้ง" ช่างในปราสาทผึ้งจะมีข้าวต้มมัด กล้วย อ้อย เสือ ฝ้าย ช่างนอกแขวนด้วยสมุด ดินสอ ไม้ขีดไฟ นำไปถวายวัดเพื่อบูชาพระรัตนตรัยและอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ในตอนกลางคืนจะมีการจุดประทีปโคมไฟให้สว่างไสว (เขาวงกต ดำเนตร, 2536) บุญออกพรรษามีพิธีใหญ่กว่าบุญเข้าพรรษา ไม่ว่าจะผ่านทางบ้านหรือทางวัด หน้าที่ที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในวันออกพรรษาคือ ปวารณา ซึ่งแปลว่าเปิดโอกาส คือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ในเมื่อตนมีความผิด เพราะเมื่อออกพรรษาแล้วต่างก็แยกย้ายกันไป อาจจะทำความผิดได้ง่าย (เขตการศึกษา 10, 2522) นอกจากนั้นในท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำชาวบ้านอาจจัดงานให้มีการแข่งเรือ ซึ่งจะแสดงถึงความสามัคคีและความพร้อมเพรียงกันของชุมชน ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

สนุกหนักหนาออกพรรษาเรามาแข่งเรือ   หมู่บ้านไต่ก็มาสาวบ้านเหนือก็มี
เที่ยวงานบุญประเพณีทุก ๆ ปีเขามีประจำ   จำ¹ เอ้าจำ² ฟ้าว² ๆ หน้าเร็วไว
คำแปล บุญออกพรรษามีการแข่งขันเรือที่สนุกมาก มีทั้งหมู่บ้านไต่และสาวบ้านเหนือ
จะมีบุญประเพณีแบบนี้กันทุก ๆ ปี จงรีบเร่งฝีพายกันให้เร็วไว
(จากเพลง บุญแข่งเรือ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด คีนฟ้าแสง)

¹ จำ   หมายถึง รวดเร็วมาก

² ฟ้าว   หมายถึง รีบเร่ง

บุญกฐิน หรือบุญเดือนสิบสอง ทำกันในเดือนสิบสอง บุญกฐินเป็นบุญมหากุศล เป็นมหกรรมบุญที่ต้องมีการเตรียมการมาก มีค่าใช้จ่ายสูง คนไม่มีฐานะทำไม่ได้ กฐินนี้ถือว่าเป็นกาลทาน คือ กาลทานนี้มีเวลาจำกัดไว้เพียง 1 เดือน นับจากแรม 1 ค่ำเดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 ท้ายฤดูฝนเท่านั้น ทำในเวลานอกเหนือจากนี้ไม่เป็นกฐิน (สวิง บุญเจิม, 2534) ซึ่งการทอดกฐินนั้นเป็นการนำผ้ากฐินไปวางไว้ต่อหน้าพระสงฆ์ จำนวนอย่างน้อย 5 รูป โดยมีได้เจาะจงว่าจะถวายภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530) ซึ่งนอกจากการถวายผ้ากฐินแล้ว ชาวบ้านยังต้องถวายเครื่องบริวารกฐินอย่างครบถ้วน ในปีหนึ่ง ๆ วัดจะรับกฐินได้เพียงกองเดียว ผู้ที่มีศรัทธาจะถวายกฐิน ณ วัดใดจะต้องจองวัดไว้ ชาวอีสานเชื่อว่าใครได้ถวายกฐินจะได้บุญกุศลมาก เมื่อถึงงานกฐินคราวใดชาวบ้านจะพร้อมกันมาร่วมงานและร่วมขบวนแห่กฐินด้วยความสนุกสนาน ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

เสียงพุดตักโพง ๆ เพิ่นจุดบุญกฐิน นางไฉนยามใดแข่ง¹ ย่ำ² ไร่³ ไร่ แต่ความเว้า
 พังเสียงกลองยาวฆ้องมโหรีเพิ่นตีแท้ ว่าแม่ขันหมากอ้ายมาแล้วได้ขอทาง
 คำแปล เสียงจุดพุดตักโพงนั้นในงานบุญกฐิน น่องไฉนครั้งใดยั้งต้องร้องไห้คร่ำครวญ
 ถึงคำพูดของพี่ ไฉนเสียงกลองยาวและเครื่องมโหรีต่าง ๆ จากขบวนแห่
 น่องคิดว่าเป็นขบวนขันหมากของพี่
 (จากเพลง สาวไร่อ้อยคอยแฟน ของ มัทธิ ศรีภูไท ชุด สาวอีสานพ่วงแฟน)

นอกจากบุญกฐินแล้ว ในวันเพ็ญเดือน 12 ชาวบ้านจะจัดงานลอยกระทงเพื่อเป็นพุทธบูชา และพวกหนุ่มสาวมักจะดวงคู่กันไปลอยกระทง บางคนอาจกล่าวขออธิษฐานขอพรจากพระแม่คงคา ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

¹ แข่ง หมายถึง ยิง

² ย่ำ หมายถึง รำพัน, คร่ำครวญ

³ ไร่ หมายถึง ร้องไห้

กระหังกะลอลงไปแล้ว   แนวได้ใจชายเว้าผ่าน
 อธิษฐานวอนโชนงแม่เฒ่า   ไทลจ้แม่ส่งไป
 คำแปล   ปล่อยให้กระหังลงในแม่เฒ่า และได้ขอพรในสิ่งที่ต้องการ ผ่านกระหังไป
 ขอวอนให้แม่เฒ่าโชนง ไทลไปอย่างรวดเร็วเพื่อส่งใจไปถึงคนรัก
 (จากเพลง รอนางที่ฝั่งโชนง ของ ทิว ทานตะวัน ชุด เขามืออีกแล้ว)

3.2 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ในช่วงชีวิตของคน มีการกำหนดขั้นสำคัญของชีวิตไว้ 4 ขั้นคือ เกิด บวช แต่งงาน และตาย (พระมหากษัตริย์ราชปริยญาโณ, 2524) ซึ่งในแต่ละขั้นของชีวิตจะต้องมีการทำพิธีเพื่อความ เป็นศิริมงคลแก่ชีวิต ชาวอีสานเชื่อว่าการปฏิบัติตามประเพณีจะทำให้ชีวิตได้รับความสุข ประสพแต่ ความโชคดี จึงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏจาก เพลงพื้นบ้านหมอลำมีดังนี้

ประเพณีการแต่งงาน หรือประเพณีการกินดอง การกินดองทางภาคอีสาน หมายถึงการ กินเลี้ยงในงานแต่งงานนั่นเอง เป็นงานมงคลที่สนุกสนานมาก ญาติพี่น้องที่อยู่ไกลได้ถือโอกาสนี้พบปะกัน การกินดองถือว่ามีความสำคัญต่อคู่บ่าวสาวมาก เพราะเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของตนเอง ต้องต่อสู้อุปสรรค นานาประการ ดังนั้นในการตัดสินใจจึงต้องรอบคอบเป็นพิเศษ และต้องอยู่ในความดูแลและเห็นชอบจากพ่อแม่ หนุ่มสาวเมื่อรักใคร่กัน ฝ่ายชายจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอฝ่ายหญิง ถ้าฝ่ายหญิงตกลงก็จะหาฤกษ์ยามกำหนด วันแต่งงาน ซึ่งในวันแต่งงานจะมีพิธีกรรมคือ มีการตักบาตร สู่ขวัญคู่บ่าวสาว หลังจากสู่ขวัญแล้วจะมีการสม มาหรือขอขมาญาติฝ่ายชาย เครื่องสมมาประกอบด้วยเทียนหอม หมอน ผ้าถุง เสื้อผ้า โสร่ง เมื่อสมมาเสร็จแล้วก็ มีการส่งตัวคู่บ่าวสาว ซึ่งจะมีผู้สูงอายุสั่งสอนหลักในการครองเรือนทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย เป็นเสร็จพิธีแต่งงาน เพลงพื้นบ้านหมอลำได้กล่าวถึงประเพณีการแต่งงานไว้ ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

ยึดถือประเพณีเอาไว้   ยึดจริงใจทางอายยัน¹ แต่ง

คำดอง² แพงต่อลงกะได้   หลายน้อยให้ว่ามา

คำแปล ควรยึดถือประเพณีเอาไว้ หากต้องการแต่งงานก็ต้องมีความจริงใจ
ขอลดค่าสินสอดลงบ้างก็ได้ มากน้อยเท่าไรขอให้พี่บอกมา
(จากเพลง รักน้องต้องสู้ขอ ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด ไร่อ้อยคอยรัก)

ในงานกินตองสิ่งสำคัญที่สุดคือ การสู้ขวัญ ซึ่งจะเอา “พาขวัญ” (พาน หรือขันบายศรี) ตั้งกลางเรือน แล้วให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวมานั่งล้อม มีหมอปราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีโดยให้แขนชายกาย (พาด) แขนหญิงเรียกว่า “แขนท้าวกายแขนนาง” ปราหมณ์จะสวดสู้ขวัญแล้วผูกแขนให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาว แล้วเอาไข่ในพานขวัญมาปอกเปลือกออก ใช้เส้นผมของหญิงผ่าไข่เป็นสองซีก ซีกหนึ่งให้หญิง อีกซีกหนึ่งให้ชาย หญิงเอาไข่ป้อนชาย ชายเอาไข่ป้อนหญิง ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีสู้ขวัญ ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

แนว่าใจป้อวเอื้อนอนเสื่อปานนอนหนาม

ยามเยิก³ ขวัญวอนวานเปรียบบ่วงมารมาทำต้อง

เขางุงแขนเข้าห้องพาขวัญป้อนไข่หน่วย⁴

น้ำตาไหลย้วย⁵ ๆ ปานมีห้วยเจ้าอยู่ตา

คำแปล ถ้าใจไม่รักแน้นนอนบนเสื่อกก็เหมือนนอนบนกองหนาม ถึงคราวเข้าพิธีสู้ขวัญ

คู่บ่าวสาวยังเปรียบดังถูกบ่วงมาร เขางุงแขนห้องพาขวัญเพื่อทำพิธี และ

ต้องป้อนไข่กัน ไม่รู้ว่าน้ำตามากมายไหลมาจากไหนเหมือนดั่งมีลำห้วยอยู่ในตา

(จากเพลง คนยากได้แต่ง ของ มัทรี ศรีภูไท ชุด สาวอีสานท่วงแฟน)

¹ ยัน หมายถึง ถ้า

² คำดอง หมายถึง คำสินสอด

³ เยิก หมายถึง เรียก

⁴ หน่วย หมายถึง ลักษณะนามของการเรียกชื่อไข่ซึ่งแปลว่า

ใบหรือ ฟอง

⁵ ไหลย้วย หมายถึง ไหลออกมาไม่หยุด

ประเพณีผูกเสี่ยว เป็นการผูกความสัมพันธ์ให้คนสองคนนับถือกันและเป็นกัลยาณมิตร ในทางจริยธรรม แบ่งชีวิตจิตใจสุขทุกข์เป็นตายให้แก่กันและกัน สามารถตายแทนกันได้เรียกว่าเสี่ยว ซึ่งจะมีญาติผู้ใหญ่ทำพิธีผูกให้เป็นเสี่ยวกัน การผูกเสี่ยวจะมีความหมายยิ่งกว่าความเป็นเพื่อนเป็นสหายโดยแท้ จึงนับว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์และให้อภัยแก่กัน ชาวอีสานถือว่าประเพณีการผูกเสี่ยวนั้นเปรียบเหมือน ได้รับนำสาบานกันไว้ตลอดชีวิต ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

แม่ปลิงเงินเงินใช้

ขอต่อยาแห้งเหี่ยว

มาคือเสี่ยวมาเมาให้ฟุ้ง

หายกลุ่มจั่งค่อยเมื่อ¹

จำแปล แม้ว่าจะจนเรื่องเงิน ขอให้จิตใจอย่าแห้งเหี่ยว

เราจมาดื่มเหล้าให้เมาฟุ้งเหมือนเราเป็นเสี่ยวกัน หายกลุ่มแล้วจึงค่อยกลับ

(จากเพลง หายท่วง ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ใต้เลือดแดง)

4. สาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ

จากผลการวิจัยได้พบสาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ

ดังปรากฏตามตารางที่ 5 ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ เมื่อ หมายถึง กลับ

ตารางที่ 5 ตารางของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ

การดำเนินชีวิต	จำนวน	ร้อยละ
1. ความรัก	227	46.81
2. การประกอบอาชีพ	94	19.38
3. เศรษฐกิจ	93	19.17
4. สภาพภูมิอากาศ	27	5.57
5. อาหาร	22	4.54
6. การแต่งกาย	12	2.47
7. สภาพที่อยู่อาศัย	6	1.24
8. การยอมรับผู้นำ	4	0.82
รวม	392	100

การดำเนินชีวิตของชาวอีสานจะอยู่กันอย่างเรียบง่าย พึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำเนินชีวิต เพื่อเพื่อเผื่อเผื่อพึ่งพาอาศัยกัน จากการวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านหมอลำสามารถแบ่งการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ออกเป็น 8 ด้าน คือ ความรัก การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ สภาพภูมิอากาศ อาหาร การแต่งกาย สภาพที่อยู่อาศัย และการยอมรับผู้นำ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 **ความรัก** ชีวิตมนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของความหวงและความรัก หากความหวงเป็นสิ่งสากลของมนุษยชาติ ความรักก็เช่นเดียวกัน ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ทุกคนมีความปรารถนา และมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับความรัก ความรักที่ปรากฏจากเพลงพื้นบ้านหมอลำแบ่งได้ 3 ประเภทคือ ความรักของหนุ่มสาว ความรักของสามีภรรยา และความรักของบิดามารดา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 **ความรักของหนุ่มสาว** ในสมัยโบราณหญิงชายชาวอีสานมีโอกาสพบปะและพูดจากันน้อยมาก เนื่องจากปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับการวางตัวของผู้หญิงอย่างเคร่งครัด คือการรักรักรวมตัว จะมีโอกาสพบกันได้บ้างในงานประเพณีต่าง ๆ หรือที่บ้านฝ่ายหญิง หนุ่มสาวจะพบปะหรือไป

มหาสุกันจนถึงชั้นแต่งงานมักจะอยู่ในความควบคุมดูแลของพ่อแม่ ดังนั้นหนุ่มสาวในสมัยก่อนจึงไม่ค่อยมีอิสระในการคบเพื่อนต่างเพศมากนัก ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) เข้าตามตรอก   ออกให้ตามประตู
         ให้พ่อแม่ท่านรู้   คงไม่โดนชนกบาล
(จากเพลง บ้านนี้พ่อดู ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

(2) มาพ่อ¹ แม่ช่อจำปี   งานประเพณีบุญบ้านข้าวจี
         เจ้านั้นสอยโลภ   เกินกว่าสตรีอิหสิคนดี
(จากเพลง ตีอเพราะรัก ของ สมควร ผ่องใส - พรพรรณ เพชรภูไท ชุด อาลัยลัดดา)

(3) อันคุณค่าของสตรีลืมิได้ครึ่งหนึ่ง   คันทนไปไมคงสำตั้ง² ถึงเรื่องบงาม
         ยกแม่่น้ำมาสวย³ มากิน   ล้างรอยมลทินบมีทางได้

อ่าแปล อันคุณค่าของสตรีจะมีได้เพียงครึ่งเดียวเท่านั้น
หากหนีตามผู้ชายไปชาวบ้านคงนึกหาในทางเสียหาย แม้จะลงไปล้างในแม่น้ำ
หรือจะตีมไปด้วยก็ไม่สามารถลบรอยมลทินนั้นได้

(จากเพลง ประเพณีกับความรัก ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

การเริ่มรู้จักเพศตรงข้ามและเริ่มมีความรัก ซึ่งเมื่อพบกับคนที่ถูกใจก็จะเริ่มต้นการนำไปสู่การไขว่คว้าหาความรัก ด้วยการเกี้ยวพาราสี ซึ่งฝ่ายชายมักจะเป็นฝ่ายเริ่มต้น โดยทั่วไปฝ่ายชายจะพยายาม

¹ พ่อ หมายถึง พบ

² สำตั้ง หมายถึง การนินทาของชาวบ้านจำนวนมาก

³ สวย หมายถึง ลูบ, ปะ

เอาอกเอาใจ และหาทางชนะใจฝ่ายหญิง ซึ่งในระยะแรก ๆ หญิงอาจจะขวยเขิน และสงวนท่าที เพราะไม่รู้ว่าชายจะจริงใจเพียงใดจนกว่าจะแน่ใจ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

งามเทิ่ง¹ ๆ ทางไต้งามทางไต้งามเหมิดทุกบ่อน

งามติดตากะละแฉนตอกต้อน² บ่ลิ้มแล้วช้อยบ่ลิ้ม

คำแปล น้องช่างงามทุกส่วนทั้งช่วงบนและช่วงล่าง

งามติดตากจนพี่ไม่สามารถลิ้มน้องได้

(จากเพลง อ่อนซอนฉันทนา ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด คนกับโค)

แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน สังคมได้เปิดกว้างยิ่งขึ้น ผู้หญิงได้รับการศึกษาและมีการแสดงออกอย่างเปิดเผยในด้านอารมณ์และความรู้สึก เนื่องด้วยสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สังคมและวัฒนธรรมบางอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยวัฒนธรรมตะวันตกมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย จากการที่ได้รับการศึกษามากขึ้นและได้เรียนรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกมากขึ้น จึงทำให้สตรีไทยละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมที่ละอายจนแทบจะไม่มีเหลืออยู่เลย สตรีสาวนิยมไปงานสังคมต่าง ๆ แม้จะเป็นยามวิกาลโดยไม่ต้องมีผู้ใหญ่ควบคุมการคบหา สมาคมกับชายหนุ่มก็เป็นไปโดยอิสระเสรี ดังนั้นผู้หญิงจึงเริ่มจะมีการเกี่ยวพาราสีผู้ชาย ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

บ่าวนักเรียนน้อย เจ้าผู้ทรงผมเทียบบ่าวนักเรียนรูปหล่อ

สาวเสริมสวยผู้จ้่งน้องได้มาจ้องฮักชาย

---

¹ เทิ่ง หมายถึง ช่างบน

² ตอกต้อน หมายถึง ติดจนเกาะไม่ออก (งามติดตากจนไม่สามารถลิ้มได้)

อัมแปล หนุ่มนักเรียนเอย พี่ช่างเป็นคนรูปหล่อ ดูทรงผมก็ตัดจนสั้นเกรียน
 น้องเป็นสาวช่างเสริมสวย เฝ้าจ้องมองพี่เพราะรักพี่
 (จากเพลง มักบ่าวนักเรียน ของ มัทรี ศรีภูไท ชุด สาวอีสานท่วงแฟน)

การแสดงออกถึงพฤติกรรมความรักดังกล่าว อาจส่งผลถึงการมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง
 ก่อนเข้าสู่พิธีวิวาห์ เข้าทำนองการชิงสุกก่อนห่าม หรือการมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนเวลาอันสมควร ซึ่ง
 นิตยพรรณ วรรณศิริ (2530) กล่าวว่า การได้เสียกันก่อนแต่งงานมักเกิดในหญิงชายซึ่งมีอายุในระยะวัยรุ่นเป็น
 ส่วนใหญ่ สาเหตุที่สำคัญมาจากพลังผลักดันทางเพศ การได้เสียกันก่อนแต่งงานถือเป็น Free Sex ซึ่งใน
 สังคมปัจจุบันก็ปฏิบัติกันแพร่หลาย แต่ผิดกันกับสมัยก่อนตรงมีความรู้สึกผิดอยู่ในใจของหนุ่มสาวเสมอ ใน
 สังคมที่ปฏิเสธพฤติกรรมแบบนี้ เช่น สังคมไทย เป็นต้น แม้กระนั้นคนไทยก็แอบปฏิบัติกันเสมอมา สังเกต
 จากข่าวการทำลายชีวิตตนเองของหญิงสาว ข่าวการมีลูกนอกสมรส จากหน้าหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

เพลงพื้นบ้านหมอลำได้กล่าวถึง การชิงสุกก่อนห่าม ซึ่งจะส่งผลในด้านลบกับผู้หญิง กล่าวคือ ผู้
 ชายจะไม่รับผิดชอบ ทำให้ฝ่ายหญิงเกิดความผิดหวังอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการตั้งครรภ์ผู้
 หญิงยังจะมีความทุกข์มากขึ้นเป็นทวีคูณ ความพลาดพลั้งอาจทำให้ผู้หญิงฆ่าตัวตาย หรือเอาพระธรรมเป็นที่
 พึ่ง เช่น การบวช เป็นต้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ถึงคราวแล้วมีแนวสือขอย ผู้แหงเห็นยวห้อยใจน้อยจ้อยเหงา
 ก่อนลิเกวขึ้นหน้าต่างทำกรรม พ่อเอ๋ยลาแล้ว

อัมแปล ถึงคราวที่เราต้องตายก็ไม่มีใครช่วยได้ สุขภาพกายและสุขภาพจิต
 นั้นวันจะเสื่อมโทรม ก่อนกระโดดลงจากตึกเพื่อฆ่าตัวตาย
 จึงได้กล่าวลาพ่อที่อยู่ทางบ้าน

(จากเพลง สาวติ่มโดดตึก ของ พิมพา พรศิริ ชุด ที่สุดของพิมพา 2)

(2) ป.ล.ท้ายจดหมายนี้ครั้นชายอ่านมาถึง อยากร่าพียงนางน้องได้กลายเป็นชู้แล้ว
 แนวว่าใจมันแป้วตัดสินใจโกนหัวบวช ขาดหน้ามีจิ้งพ้อขอลาอำยหม่อมขาว

คำแปล ขณะที่ที่อ่านจดหมายถึงบทลงท้ายนี้

น้องคงได้บวชเรียบร้อยแล้ว

เพราะความพ่ายแพ้ในความรักจึงต้องตัดสินใจโกนหัวบวช

เกิดชาติหน้าฉันใดเราค่อยพบกัน ขอลาพี่ไปก่อน

(จากเพลง จดหมายจากผู้แพ้ ของ มัทรี ศรีวิทู ชุต สาวอีสานห่วงแฟน)

นอกจากนี้ ยังได้นำเอาความรักของตัวละครในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานมาเปรียบเทียบกับความรักของตน เช่น เรื่องซูลู-นางอ้ว ซึ่งได้กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างแม่กับลูกสาว โดยแม่บังคับให้ลูกสาวแต่งงานกับชายที่แม่เลือกให้ทั้ง ๆ ที่ลูกสาวมีคนรักอยู่แล้ว ดังนั้นลูกสาวจึงผูกคอตาย ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

เคยเห็นซูลูอ้วเอี่ยม

ขวัญกับเรียมพ่อแม่พร้อมกะยังข้างหมุ่นแพ¹

ลูกนี้ได้กะบ่ต่างกับเขา

บิโสเอาชายได้บ่เปลี่ยนใจลิ้มอ้าย

คำแปล เคยได้ยินนิทานเรื่องซูลู-นางอ้วหรือไม่ หรือเรื่องความรักของขวัญกับเรียม

ที่ถูกพ่อแม่กีดกันจนพังพินาศ ความรักของลูกก็เหมือนกัน

ลูกไม่ต้องการชายได้อีกแล้วนอกจากชายที่ลูกรัก

(จากเพลง ขอตายวันแต่ง ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุต หัวอกผู้หญิง)

บางครั้งจะมีการตัดพ้อต่อว่า ถ้าคนรักทำผิดสัญญาหรือเปลี่ยนใจไปรักคนใหม่ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) เคยทวงเคยควงเพลินยืม

ตกเป็นแฟนซ้อนผู้ใหม่

แปลกเหลือหลายชักกันจ้อ² ๆ

ตาต้อบอดเนนแม่

¹ข้างหมุ่นแพ หมายถึง พังพินาศย่อยยับ

²จ้อ ๆ หมายถึง ระยะเวลาสั้น ๆ

อ้าแปล เคยหวง เคยดวง และมีความสุขกับพี่ แล้วพี่ก็จากไปมีรักใหม่
มันช่างน่าแปลกจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่เราเพิ่มจะรักกัน

ขอให้พี่จงตบอดหรือเป็นโรคตาต่อกี่ได้

(จากเพลง หักใจไม่ลง ของ เสียงพิน ถิ่นอีสาน ชุด ขอพักรักษาใจ)

(2) หนทางรักที่เขารู้ไว้ หัวใจที่เคยมอบให้พี่

คำวจีที่เคยหวานอ่อนอ้อย หายจ้อยกะบ่เหลือ

อ้าแปล หนทางรักที่เราวาดฝันกันไว้ หัวใจที่เคยมอบให้พี่

และคำพูดหวาน ๆ จากปากของพี่ บัดนี้ทุกอย่างได้หายไปจนหมดสิ้น

(จากเพลง ออกหักเพราะรักหวาน ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด ลืมไม่ลง)

ถ้าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงต้องจากกันหรือไม่ได้อยู่หมู่บ้านเดียวกันมักจะติดต่อกันโดยทาง
จดหมาย ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

จดหมายบรรยายหลายข้อ อ่าน จ.ม.แล้วล้มใส่ป้อน¹

อ่านท่อนใดหัวใจสะท้อน²ใจเต้นสะแม่มิ้น

อ้าแปล จดหมายของพี่ได้บรรยายไปหลายข้อ น้องอ่านแล้วต้องล้มลงบนที่นอน

ยิ่งอ่านไปก็ยิ่งกระเทือนจิตใจ และใจเต้นจนมีเกิดอาการมินา

(จากเพลง จดหมายพิฆาต ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด ไร่อ้อยคอยรัก)

แต่ถ้าคนรักกันแล้วต้องพลัดพรากจากกัน หรือไม่ได้ติดต่อกันจะทำให้เกิดความ
ทุกข์ทรมานเพราะความคิดถึง ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ป้อน หมายถึง ที่นอน

² สะท้อน หมายถึง กระเทือน

ดึก ๆ ก่อนอวารถโลกขึ้นมานั่ง   หูฟังเสียงจิ้งหรีดก้องพออยากซึ้งให้สมยาม
 หัวใจหวามคิดไว้ คิดถึงหลายยามดึก   คิดถึงคนไกลปหมายบ้าง
 คำแปล   แม้เวลาจะค่อนข้างดึกมากแล้วฉันก็ยังเฝ้าอวารถนั่งต้องรุกขึ้นมานั่ง
 ยิ่งได้ยินเสียงจิ้งหรีดร้องแล้ว ยิ่งอยากร้องดัง ๆ และยิ่งดึกมาก
 ความคิดถึงก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น คิดถึงคนที่อยู่ไกลไม่เคยลืม
 (จากเพลง คิดถึง ของ เดือนเพ็ญ อำนวยพร ชุด ยังคอย)

อุปสรรคของความรัก ส่วนหนึ่งอาจมาจากความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถรักกันได้โดยราบรื่น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

คือเขาแย้ยคนจนไม่มีค่า   ทุกชีวาบ่เที่ยงมันใจนั้นเปลี่ยนไป
 เงินซื้อได้ซอดชีวิตชีวา   ประสาที่ยังหัวใจยอมอ่อนไหวไปคือน้ำ
 คำแปล   เขาดูดีกว่าคนจนนั้นไร้ค่า ชีวิตของคนเราไม่เที่ยงยอมเปลี่ยนแปลงได้เสมอ
 เงินซื้อได้แม้กระทั่งชีวิต นับประสาอะไรกับหัวใจยอมอ่อนไหวไปตามน้ำ
 (จากเพลง ความจนกับความรัก ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด ดินฟ้าแสง)

นอกจากนั้นเพลงพื้นบ้านหมอลำยังได้กล่าวถึงความผิดหวังในเรื่องความรักของฝ่ายชาย คือฝ่ายชายมักหาทางออกโดยการดื่มสุราเพื่อให้ลืมหญิงที่ตนรัก ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

แผลใจเอาสุรามาล้าง   เป็นยารักษาไว้ก่อน
 ก่อนมันเจ็บเดือแผ่นปวดฮ้อน   เอาเหล้าแผ่นช่อยถอน
 (จากเพลง ดื่มเพื่อลืมเธอ ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด ออกหักตอนแรก)

4.1.2 ความรักของสามีภรรยา เมื่อชายหญิงแต่งงานกันหรืออยู่กินร่วมกัน ถือได้ว่าเป็นสามีภรรยา ซึ่งจะต้องช่วยกันทำมาหากินเพื่อสร้างครอบครัวด้วยความซื่อสัตย์ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

ยากปานได้สองเขาช้อยทาม   ยากปานได้สองเขาช้อยดิง

คงไปถึงหลักชัยจักมีอ   ให้โลกเขาลือเลื่องดังก้อง

คำแปล   แม้ว่าจะยากลำบากสักแค่ไหน สองเราก็จะช่วยกันทำมาหากิน

สักวันหนึ่งเราคงประสบความสำเร็จดังที่หวังไว้

(จากเพลง แรงใจรวมพลัง ของ เดือนเพ็ญ อำนวยพร ชุต ยังกอย)

เรือนสาม น้ำสี่ ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติของหญิงไทย ได้ปรากฏในเพลงพื้นบ้านหมอลำ ดัง

ตัวอย่างต่อไปนี้

เมียเขานั้นเขื่อนสามน้ำสี่   เป็นสตรีล้ำค่าเจ้าอ่อนหวาน

เวียก¹ ปคร้านงานหมั้นขยันดี   จังว่าสมศักดิ์ศรีช่วยมาแลงเข้า

คำแปล   ภรรยาของคนอื่นนั้นมีความพร้อมทั้งเรือนสามน้ำสี่ ซึ่งเป็นสตรีล้ำค่า

พูดจาอ่อนหวาน ไม่เกียจคร้านและขยันทำงาน เหมาะสมกับที่ได้เป็นภรรยา

(จากเพลง มักเมียเสีย ของ รุ่งฟ้า ฤลาชัย ชุต ขอกินคำสาบาน)

ส่วนบทบาทของสามี อาจมีความประพฤติที่เป็นไปในลักษณะผู้ชายที่สำราญอยู่กับ
อบายมุข เช่น การดื่มสุรา การเล่นการพนัน การมีเมียน้อย หรือการไม่สนใจดูแลรับผิดชอบภาระใน
ครอบครัว ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) พี่ไม่ทำงานชานบ้านต่างเอือมระอา   แม่ยายพ่อตามองหน้าใครเขาไม่ได้

เมียเดือนเมียว่าพี่ดำจนหน้าอับอาย   เมามากเสียมาพาลดำพ่อตาแม่ยาย

(จากเพลง หมดแรงงาน ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุต หัวอกผู้หญิง)

---

¹เวียก หมายถึง งาน

(2) พวกผู้ชายใจคือแม่เพ็ญ มีเมียแล้วว่ามี
ลูกสามสี่นั้นแหละตัวการ เว้ากะหวานครับผมไม่เ็นหน้า

(จากเพลง ใจหายที่ชายหาด ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด ไร่อ้อยคอยรัก)

เพลงพื้นบ้านหมอลำได้กล่าวถึงความเจ้าชู้ของผู้ชาย ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

อ่อนแรงเขาแก้งให้เราสงสาร ไม่คิดถึงบ้านถึงเมียถึงลูกหรือไ
เงินทองไม่เหลือเมียदानะจะบอกให้ อย่ามาเอาใจคนอื่นไม่ดีพี่จำ
(จากเพลง ไร่หนุ่มเมียเปลอ ของ เสียงพิน ถิ่นอีสาน ชุด ขอพักรักษาใจ)

ผู้หญิงชาวอีสานที่แต่งงานแล้ว มักจะปล่อยตัว อีกทั้งรับภาระทำงานในบ้าน เลี้ยงลูก และ
ต้องออกไปช่วยสามีทำนาด้วย จึงไม่มีเวลาเอาใจใส่ในการแต่งกาย ประกอบกับหญิงที่แต่งงานแล้วจะไม่นิยม
แต่งตัวมาก ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

เธอหลดจ้อย¹ ช่องหย่อง ตาแซนแน้นกระดุกแก่น² ปานหิน
หูได้ยินเสียงจำฮ้ายหมาเดือนแก้ว เมียเอ๋ยเมียช่างบ่งามคือแก้ว
ตั้งแต่ควราสองเฮาเอา³ กันใหม่ มาคือได้ท่อนี่สีหน้าบใส
คำแปล เดียวนี้เธอพอมมากจนเหลือแต่ท่งที่มกระดุก มองดูสายตาเธอแล้วช่างสงสาร
เสียงพูดจะจำของเธอเปรียบดังเสียงสุนัขกัดกันในเดือนแก้ว เมียเอ๋ยเธอช่างไม่สวย
เหมือนเดิมเลย ไม่เหมือนตอนที่เรแต่งงานกันใหม่ ๆ ทำไมหน้าตาของเธอ
จึงได้เปลี่ยนไป ดูแล้วไม่มีความสดใสเลย
(จากเพลง เห็นเมียเพ็ญใจ ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด หนุ่มนานอนหนาว)

¹ จ้อย หมายถึง พอม

² แก่น หมายถึง แข็ง

³ เอา หมายถึง แต่งงาน

สามีภรรยาบางคู่ต้องเลิกร้างกัน เพราะอีกฝ่ายมีคนใหม่ การเลิกร้างกันโดยที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปแต่งงานใหม่ ชาวอีสานเรียกว่า “ข้าง” ซึ่งสังคมจะประนามหรือตำหนิมาก แต่ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตลงจะเรียกว่า “หม้าย” เพลงพื้นบ้านหมอลำได้กล่าวเกี่ยวกับการเลิกร้างของสามีภรรยาไว้ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) เลิกเลยไม่อาจเคยต่อไปแล้วเรา

อายชาวบ้านเขาที่คอยตีดินนินทา

สงสารตัวเองทุกวันต้องกินน้ำตา

อยู่ไปคงบ้ำเลิกรากจากกันเสียที

(จากเพลง หมดแรงทน ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

(2) ได้ยินเสียงลูกให้หัวใจเอ่ยแทบสิมุ่น

เมียป่า¹ หนีไปอยู่ญี่ปุ่นจากไทยแลนด์แดนโคกคร้าวคนแม่เจ้าปมออง

มือทั้งสองกอดลูกน้อยเอานมออย² ยามนอน

สุดอวรณ์นำเมื่อหนีพี่บ่ดีหยังทนอ้นอง

อ่าวแปล ได้ยินเสียงลูกร้องให้แล้วหัวใจของพี่แทบจะพัง เพราะเมียได้หนีไปประเทศ

ญี่ปุ่น และทิ้งพี่ไว้โดยไม่สนใจ มือทั้งสองกอดลูกน้อยและเฝ้าเอาใจป้อนนมให้ลูกใน

ยามที่ลูกจะนอน สุดอวรณ์เมื่อเธอจากไป พี่มีข้อบกพร่องในเรื่องอะไรหรือ

(จากเพลง ออกผัวญี่ปุ่น ของ เฉลิม มาลาคำ ชุด ดินฟ้าสาม)

(3) คนสวยของพี่ได้โปรด

ยังมีหนุ่มโสดที่จะเหยียวยาย

มองเห็นแสนแวทนา

ไฉ้ครับเธอจ๋าเป็นหม้ายสงคราม

(จากเพลง สงสารหม้ายสงคราม ของ สมจิตร บ่อทอง ชุด อตีตรรกุหลาบแดง)

¹ ป่า หมายถึง การหย่าร้าง

² ออย หมายถึง การคอยเอาใจ

4.1.3 ความรักของบิดามารดา บิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิด ให้การเลี้ยงดู การอบรมสั่งสอนเพื่อให้ลูกเป็นคนดี และพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อลูก หวังให้ลูกมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข เช่น พยายามหาเงินเพื่อส่งให้ลูกได้เรียนจนสำเร็จ หรือไม่ว่าลูกต้องการอะไรก็จะตามใจลูกเพื่อให้ลูกมีทุกอย่างเท่าเทียมกับคนอื่น เป็นต้น แต่บางครั้งบิดามารดาต้องพบกับความผิดหวังและเสียใจในการกระทำของลูก ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) หลายปีที่ร่ำเรียนเพียรสู้ พ่อแม่ชายหมู่ว้าวควายไร่นา
เงินทองไม่เคยมีปัญหา จนลูกได้ปริญญาตั้งใจ

(จากเพลง ปริญญาบ้านบอ ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด คนไกลบ้าน)

- (2) เลี้ยงลูกมาแต่น้อยหรือกินแรงแรงกินค่า ใหญ่ขึ้นมาแล้วบัก้าวจักลิเว้าว่าจั่งได้
อยากได้หยั่งกะได้พอกับแม่เคยชิน ย้อนลูกชายคนเดียวอยากให้เทียบไต่บ้าน

คำแปล พยายามเลี้ยงลูกมาตั้งแต่เล็ก จนลูกเติบโตเพื่อหวังได้ฟังพาท้ายข้าง
แต่พ่อแม่ต้องผิดหวัง ลูกต้องการอะไรก็ทำให้ไม่เคยขัดใจ เพราะมีลูกชายคนเดียว
จึงอยากให้ลูกได้เท่าเทียมเหมือนชาวบ้านอื่น ๆ

(จากเพลง เดือนบัวชิง ของ มัทธิ ศรีภูไท ชุด สาวอีสานห่วงแฟน)

- (3) พ่อแม่เลี้ยงลูกน้อยหลายคนกะจนใหญ่ หายากได้ผู้เลี้ยงพ่อแม่ได้ยามเฒ่าแก่มา
แหงนหน้ามองเบิ่งฟ้าตาดายนังน้ำตาตก ฟังสำเนียงเสียงนกอยู่คอนงันฮ้อง

คำแปล พ่อแม่สามารถเลี้ยงลูกจำนวนหลายคนได้ แต่ไม่มีใครสักคนที่สามารถดูแล
พ่อแม่ในยามแก่ชราได้ พ่อแม่จึงได้แต่นั่งแหงนหน้ามองบนฟ้าและร้องให้
ดังเสียงนกบนต้นไม้ที่กำลังร้อง

(จากเพลง หัวอกตาดาย ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

4.2 การประกอบอาชีพ อาชีพที่ปรากฏจากเพลงพื้นบ้านหมอลำ ได้แก่ เกษตรกรรม ค้าขาย
รับราชการ รับจ้าง นักร้อง และวนิพก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของชาวอีสาน โดยปลูกพืชมากกว่าการเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืชที่หักกันมากที่สุดคือ การปลูกข้าว หรือการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพที่ใช้เวลาในการเพาะปลูกตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงเกี่ยวผลผลิตยาวนานมาก โดยมีขั้นตอนการทำงานดังนี้

ขั้นตอนแรก คือ การเตรียมอุปกรณ์ในการทำงาน เช่น เชือก ไถ คราด

ขั้นตอนที่สอง คือ การตากกล้า ซึ่งเป็นการเพาะพันธุ์ต้นข้าวเพื่อใช้ปักดำต่อไป การตากกล้าจะเริ่มทำในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นต้นฤดูฝน

ขั้นตอนที่สาม คือ การดำนา เมื่อต้นกล้าโตพอที่จะใช้ปักดำได้แล้ว ชาวนาจะไถนาเพื่อปักดำ คือต้องคราดด้วย เพื่อให้ดินร่วนซึ่งจะง่ายต่อการปักดำ

หลังจากดำนาเสร็จแล้วก็จะในช่วงที่ชาวนาได้พักผ่อน จนข้าวออกรวงและเริ่มจะแก่ ชาวนาจะเกี่ยวข้าวบางส่วนมาทำข้าวเม่า ข้าวที่นำมาทำข้าวเม่าจะไม่อ่อนหรือแก่จนเกินไป มีวิธีการทำคือ หลังจากเกี่ยวข้าวมาแล้ว จะนำข้าวมาแยกออกจากรวง แล้วนำไปคั่วให้สุก จากนั้นจะนำข้าวที่คั่วจนสุกแล้วไปตำด้วยครกกระเดื่องเพื่อแยกเปลือกออก ข้าวที่แยกเปลือกออกแล้วจะอ่อนนุ่ม มีสีเขียว รสหวาน และมีกลิ่น

ขั้นตอนที่สี่ คือ การเกี่ยวข้าว หลังจากที่ข้าวสุกเต็มที่แล้ว ก่อนที่จะเกี่ยวข้าวจะต้องเตรียมอุปกรณ์ในการเกี่ยวข้าว เช่น ดอกเพื่อมัดข้าว หลาวเพื่อทาบมัดข้าว และเตรียมลานเพื่อนวดข้าว หรือชาวอีสานเรียกว่า "ตีข้าว" หลังจากนั้นจะขนข้าวไปใส่ยุ้งเก็บไว้

ขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ของการทำงาน ได้ปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ชาวนาถึงคราดหน้าฝน   หนุ่มสาวทุกคนทนคราดไถ
 ชักกล่อมเพลงร้องเรื่อยไป   ให้เพลินหัวใจไม้มองว่าดำ
 รูปข้าวตัวดำเพราะทนทำนา

(จากเพลง สวรรค์บ้านนา ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด เต๋ยสาวจันทร์ทั้งโกบ)

(2) นานี่นี่ฝนดีได้ปักคำ   ผีนาเคยทำขุมดำมีน้ำเจ็งนอง
แต่เจ้าของนาใกล้เรามีคู่ครอง   เหลือบตาไปมองเมื่อได้เห็นยังเป็นทุกขใจ

(จากเพลง นานี่นี่ของ ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ชุด หัวอกผู้หญิง)

(3) หัวใจสาวนาเปล่าเปลี่ยว   เมื่อสาวถือเคียวเกี่ยวข้าวในนา
คอยแฟนไม่เห็นมามอง   เฝาคอง¹ คอยให้ท่วงทา

(จากเพลง ถือเคียวเกี่ยวข้าว ของ พิมพา พรศิริ ชุด ที่สุดของพิมพา 2)

(4) ฟังเดื่อน้องเจ้าผู้ดวงสีทอง   คณิง² น้องเข้าคำแก้หนอคำ³ เอย
มานอนกันแต่ก่อนก็ตีข้าวอยู่นา   เหลียวขึ้นฟ้าดาราตาขลุ่ยกา
คณิงสาวอนนนาป่าชีวิตทางหุ่น⁴

อ่าแปล   น้องคงไปโชคดีมีความสุข พี่เฝ้าแต่คิดถึงน้องทุกเช้าค่ำ
ครั้งก่อนเราเคยตีข้าวในนาด้วยกัน มองบนท้องฟ้าก็พบแต่ขลุ่ยกา
คิดถึงน้องที่เคยนอนค้างในนาซึ่งอยู่บริเวณป่ามะชีวิตพากัน

(จากเพลง หนุ่มน่านอนหนาว ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด หนุ่มน่านอนหนาว)

นอกจากการทำนาแล้ว ยังมีการทำไร่ ได้แก่ ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ไร่ปอ และไร่แดง
ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

¹ คอง หมายถึง รอคอย

² คณิง หมายถึง คิดถึง

³ คำ ในที่นี้หมายถึง คำสรรพนามที่ใช้เรียกหญิงคนรัก

⁴ ทางหุ่น หมายถึง ทางโน้น

- (1) ไปไสยายปกลับคืนมา   ให้นำง่า¹ อยู่ไย
ปลุกอ้อยไปใจมันปวดร้าว   คือฮ้อนจั่ง² ไฟ

คำแปล   พิทหายไปไหนจึงไม่กลับคืนมา ปลอ่ยให้น้องรอกคอยอยู่ในไร
ขณะที่น้องปลุกอ้อยก็คิดถึงจนจิตใจปวดร้าว เหมือนมีไฟเผาเผาผลาญ
(จากเพลง ไร่อ้อยคอยรัก ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด ไร่อ้อยคอยรัก)

- (2) เงินขายข้าวขายปอขายมันสิมาแต่ง   เงินขายแดงสิฮ้อย³ แทเก็บไว้ค้ำคอง
เชื่อเถิดน้องให้ลองฮักลองดู   เห็นสวรรค์สวยทรูจากวิมานเบื้องฟ้า

คำแปล   จะเก็บเงินจากการขายข้าว ขายปอ ขายมัน และขายแดงไว้เพื่อเป็นสินสอด
น้องจงเชื่อพี่และรักพี่ลองดู รับรองจะมองเห็นสวรรค์สวยทรู
(จากเพลง รักอ้ายลองเบ็ง ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด ออกหักตอนแก่)

นอกจากนี้ยังมีการทำสวนหม่อนเพื่อการทอผ้าไหม และการปลูกพืชผักสวนครัวที่ใช้บริโภค
ในครอบครัว เช่น มะละกอ มะเขือ ผักชี ผักขม ถั่ว ต้นแมงลัก ฯลฯ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ้วยอานามชาว⁴ สามชาวสี่   เรียนมัดหมี่เลี้ยงหม่อนเลี้ยงไหม
ตำทุก⁵ ไปสาน้อยว่า

คำแปล   น้องมีอายุย่างเข้ายี่สิบสามปีถึงยี่สิบสี่ปีแล้ว
ควรจะต้องฝึกหัดการเลี้ยงหม่อน การมัดหมี่ และการทอผ้าไหม
(จากเพลง จงมองคนสุดท้าย ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด แรงรักแรงใจ)

¹ ถ่า   หมายถึง   รอกคอย   ² จั่ง   หมายถึง   อย่าง หรือเหมือน
³ ฮ้อย   ในที่นี้หมายถึง   การร้อยเป็นพวง   ⁴ ชาว   หมายถึง   ยี่สิบ
⁵ ตำทุก   หมายถึง   การทอผ้าด้วยมือโดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า "ทุก"

- (2) เฝินไปหลงข้าวจ้าว   จังไล¹ ถิมฮีสาน
 อ้ายคงลิมผักนาผักไหม² เทียน³   อิกทั้งเหียงนบกเขือ⁴
 ตำแปล   ฟัดงไปหลงข้าวจ้าว   จึงได้ทั้งถิ่นฐานไป
 คงลิมผักตามท้องนาและลิมผักชมต้นเล็ก ๆ   อิกทั้งคงลิมชูปมะเขือแล้ว
 (จากเพลง สามปีพี่น้องคอย ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาละพัน)

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้เพื่อใช้งาน และสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร เช่น ไก่ เป็ด ฯลฯ นอกจากนั้นอาจเลี้ยงสัตว์เพื่อส่งจำหน่ายบ้างเป็นส่วนน้อย ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) อ้ายเคยเอ่ยปากบอกให้น้องรอ   จำได้บ่หนอพ่อคุณคนดี
 วันนั้นเดินไล่ควายตามกันมา   อ้ายเคยสบตาสัญญาว่ารักน้องพี่
 (จากเพลง ความรักของคนลาว ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด ไร่อ้อยคอยรัก)

- (2) พ่อผมบ่ใช่ผู้แทน   เงินแสนพ่อผมบ่มี
 ทำนาเลี้ยงไก่ขายมัน   พันสองพันรายได้ต่อปี
 (จากเพลง ลูกชายตาสี ของ ลูกแพร - ไหมไทย อุไรพร ชุด ดาวรุ่งยกกำลัง 2)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ไล   หมายถึง   ไป

²ผักไหม   หมายถึง   ผักขม

³เทียน   หมายถึง   สั้น, เตียน

⁴เหียงนบกเขือ   หมายถึง   ชูปมะเขือ

อาชีพค้าขาย อาชีพค้าขายที่ปรากฏจากเพลงพื้นบ้านหมอลำ เป็นการประกอบอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ขายอาหารและขายผลไม้ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ผมเป็นช่างซ่อม   รักแม่แก้มหอมสาวขายส้มตำ
 ขอบไปอุดหนุนเธอประจำ   เธอขายส้มตำข้าวเหนียวผักดอง
 (จากเพลง รักสาวขายส้มตำ ของ รุ่งฟ้า กุลาชัย ชุด แรงรักแรงใจ)

- (2) อ้ายชมว่าน้องนี้โก้   แม่ค้าแดงโมอ้ายมาโอ้ทุกวัน
 อ้ายเอ๋ยเจ้าปสนใจแดง   ตกยามมือแดง อ้ายก็มาตื้อฉันทัน

คำแปล พี่ชมน้องว่าน้องเป็นคนสวย น้องเป็นแม่ค้าขายแดงโมและพี่จะมาคอยเอาใจทุกวัน พี่คงไม่สนใจที่จะซื้อแดงโม พอถึงตอนเย็นพี่จะมาคอยตื้อน้องประจำ
 (จากเพลง แม่ค้าแดงโม ของ พิมพา พรศิริ ชุด ที่สุดของพิมพา 2)

อาชีพรับราชการ ชาวอีสานถือว่าการรับราชการเป็นอาชีพที่มีเกียรติและสร้างคามมั่นคงทางฐานะให้กับครอบครัวพอสมควร อาชีพรับราชการที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านหมอลำ ได้แก่ ข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ ข้าราชการการเมือง ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) หมดแดงใจบัดกลับมาถึงบ้าน   ทหารจนจนคงบ่ฟันขมขื่น
 แม่ขวัญยืนเจ้าแต่งงานแล้วน้อง   ครองคู่อยู่กิน

คำแปล เมื่อกลับมาถึงบ้านแล้วต้องหมดกำลังใจ ทหารจน ๆ อย่างพี่คงหนีไม่ฟันความขมขื่น เพราะน้องได้แต่งงานกับชายอื่น และไปครองคู่อยู่กับเรียบร้อยแล้ว
 (จากเพลง กลับมาน้ำตาตก ของ รุ่งฟ้า กุลาชัย ชุด แรงรักแรงใจ)

- (2) แฟนนายร้อยของเธอนั้นตัน   เธอเปรียบพี่เช่นเป็นแท่นคึดิน
 บัดดินหนีต่อไปไส   ขอให้นางสุขใจอย่าไลลาร้าง

คำแปล น้องมีแฟนเป็นนายร้อยซึ่งดูโดดเด่น น้องเปรียบพี่เป็นเช่นดินซึ่งไร้ค่า
พี่คงจะไม่หนีไปไหนแล้ว ขอให้น้องจงมีความสุขและอย่ามีการเลิกร้าง
(จากเพลง รักแท้แพ้รักเทียม ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด ขอคืนคำสาบาน)

(3) ไม่กี่วันเลยยุบสภา   สัจจา ส.ส.รอเก้า   คุณขอว่าแล้วลืมง่าย
จนลิตายเด้อทุกซ์ลิตาย   ผู้ถ้อยู่ที่บ้าน   แต่ชุมท่านอยู่สบาย

คำแปล ไม่กี่วันก็ต้องยุบสภา ส.ส.ไม่มีสัจจะจึงทำให้พวกเรารอเก้า
พูดอะไรแล้วลืมง่าย ประชาชนที่รออยู่ที่บ้านต้องพบแต่ความยากจนและ
ความอดอยาก ส่วนพวกท่าน ส.ส.นั้นอยู่กันอย่างสุขสบาย
(จากเพลง ปัสมคฺย ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ไอ้เลือดแดง)

อาชีพรับจ้าง เนื่องจากสภาพความแห้งแล้ง หรือเมื่อว่างจากการทำไร่ ทำนา หมู่สาวชาวอีสาน
มักจะไปทำงานต่างถิ่นด้วยการรับจ้างต่าง ๆ เช่น ทำงานก่อสร้าง ทำงานในโรงงาน ทำงานในร้านอาหาร
ทำงานในร้านเสริมสวย ขับรถแท็กซี่ และขับรถสิบล้อ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ลืมแล้วบ่หมู่ก่อสร้าง   ที่พายัง¹ ทำงานท่า

ขาประจำเออมี   ซี่รถแก่งมาคอยน้อง

คำแปล ลืมหมู่ก่อสร้างแล้วหรือ ที่พาเดินทางท่า

ตอนนี้เออมีขาประจำ ขับรถแก่งมาคอยเธอ

(จากเพลง มาลัยคาเฟ่ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

¹ ย่าง หมายถึง เดิน

อาชีพพวงมณีพอก เป็นการร้องเพลงเพื่อขอเศษสตางค์ในการทาเลียงชีพ ส่วนมากจะพวงมณีพอกที่มีดวงตาพิการแต่มีความพยายามที่จะอดทนต่อสู้ด้วยการใช้เสียงเพลงแลกกับเงิน ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

ไอ้ละหนอเกิดมาดวงตาพิการ	ออกเดินทางขอทานรับชานดนตรี
ความหวังช่างหน้ายยังมี	ทาเลียงชีวีเลียงตัวเลียงกาย
โยกย้ายผืนใจครั้นแครง	ปากร้องเป็นเพลงของเศษสตางค์
ฟุตบอลคือเวทีกลาง	ไม่มีหนทางให้ดีกว่านี้เลย

(จากเพลง ชีวิตพวงมณีพอก ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

4.3 ด้านเศรษฐกิจ

จากการวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านหมอลำ พบว่าชาวอีสานมีรายได้มาจากการประกอบอาชีพ 3 ด้านคือ การประกอบอาชีพในท้องถิ่น การไปทำงานต่างถิ่น และการไปทำงานต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ชาวอีสานมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อาชีพหลักที่ทำรายได้ให้กับชาวอีสาน คือการทำนา และการทำไร่ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

เงินขายข้าว ขายปอ ขายมัน ลิมาตุ้มมาแต่ง

เงินขายแดงสิห้อยแหเส็ดไว้สิบเก็บไว้เป็นค่าดอง

เชื่อเถิดน้องให้ลองฮักลองดู

เห็นสวรรค์สวยทรูจากวิมานเบื้องฟ้า

คำแปล พี่จะเก็บเงินจากการขายข้าว ขายปอ และขายมัน เพื่อนำมาแต่งงานกับน้อง

อีกทั้งเงินจากการขายแดงก็จะแขวนรวมกันไว้บนแห ขอให้น้องจงเชื่อพี่เถิด

ให้มารักกับพี่ลองดูน้องจะมีความสุขเหมือนได้อยู่บนสวรรค์

(จากเพลง รักأيลองเบ็ง ของ รุ่งฟ้า กุลาชัย ชุด ออกหักตอนแก่)

การไปทำงานต่างถิ่น จากสภาพปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความยากจน ความแห้งแล้ง ราคาผลผลิตต่ำ ฯลฯ จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานในอีสานไปทำงานในต่างถิ่น การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่นนั้น อาจจะอพยพกันไปทั้งครอบครัว หรือไปเฉพาะคนหนุ่มสาว แหล่งที่ชาวอีสานไปทำงานมากที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) เมืองอีสานนั้นยังแล้ง   หาใบแดงได้ง่าย
 คนเจ้ามีเงินหลายส่งไปให้พ่อใช้   ส่งไปให้แม่ใช้แค้นเด็กล่า
 อย่าเที่ยวเพล็นชวลานเพล็นอ้อยละนา

คำแปล เมืองอีสานยังมีความแห้งแล้งเหมือนเดิม จะทำงานเพื่อหาเงินก็คงลำบาก
 ลำบาก ถ้าพวกเขาเงินก็ส่งไปให้พ่อแม่บ้าง อย่ามั่วเที่ยวเพล็นนะสาวลานเพล็น
 (จากเพลง สาวลานเพล็น ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ไร่เลื่อนแดง)

- (2) ลาก่อนเตอบ้านเก่าก่อนพวกเขาหน้าตาบรี   มุงหน้าชลบุรีที่เขามีที่ถางอ้อย
 มีนาบได้ทำกรรมไฉยกรรมของอ้อย   เสียงดงไม้ตัดอ้อยถ่านูญช่วยมาค้าจุน
คำแปล พวกเราต้องลาจากบ้านที่เคยอยู่อาศัยด้วยน้ำนองหน้า เพื่อมุงหน้าไปทำงาน
 ที่ไร่อ้อยในจังหวัดชลบุรี แม้จะมีมีนาก็ไม่สามารถจะทำงานได้เพราะความแห้งแล้ง
 คงเป็นกรรมของพวกเรา จึงต้องเสียงดงไปทำงานตัดอ้อยและรอให้บุญมาช่วยค้าจุน
 (จากเพลง คนอีสาน ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาระพัน)

การไปทำงานต่างประเทศ จากเพลงพื้นบ้านหมอลำได้กล่าวถึงการไปทำงานต่างประเทศ
 ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

(1) เมืองซาอุกะไปมาแล้ว   เมืองใต้หวั่นกะบินไปมาแล้วยังจนคือเก่า
เงินกะเสียเมียกะหนี   ชีวิตผม้วยชายข้าแม่ผม

ตัวแปด   แม้ว่าจะไปทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบียและประเทศใต้หวั่นมาแล้ว
ก็ยังไม่ยากจนเหมือนเดิม   เงินก็หมดและเมียก็หนีไปแล้ว

ชีวิตของผมแทบจะมอดม้วยเพราะชายข้า

(จากเพลง ปีนแผ่นดินเมา ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ใต้เสื้อแดง)

(2) ซาโยนาระเธอจากลาแล้วไทยแลนด์   มุ่งสู่อินแดนซาอุระที่เขาถือเลื่อง
ลูกจำแม่เจ้าเขาอยากพบความรุ่งเรือง   เป็นสาวแห่งเมืองโตเกียวที่ยิวสุซุฉุรา

(จากเพลง ออกผัวญี่ปุ่น ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด ดินฟ้าสง)

4.4 สภาพภูมิอากาศ ภาคอีสานเป็นดินแดนที่มีความแห้งแล้ง ความแห้งแล้งของอีสานขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ ฤดูร้อนจะร้อนจัด ฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวเย็นมาก ชาวอีสานส่วนมากจะนิยมก่อไฟผิง ซึ่งเป็นการแก้ความหนาวอีกวิธีหนึ่ง ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) หน้าหนาวน้องหนาวหรือไม่   พี่นี้หนาวแทบขาดใจ
ผิงไฟมันก็ไม่คลายหายหนาว   หากมีผ้าห่มตราคนคงอุ่นเหลือสิ้นพันหนาว

(จากเพลง ทหนาวนี้พี่ตายแน่ ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด เตยสาวจันทร์ทั้งโกป)

(2) ดินแห้งแล้งนอนหนาวนอนบน   ถ้าแต่ฝนพ่่อว¹ คอแห้งนั่งเหงา

ฟังเพิ่นเว้าประกาศข่าวยามได้   ผ่นหนีไปสวนยางห่างเขาเอาฮ้าย

¹พ่่อว หมายถึง รอคอยด้วยความตั้งใจ

คำแปล ดินก็แห้งแล้งและอากาศก็หนาวมาก ทุกคนต่างรอคอยให้ฝนตกลงมา
ฟังประกาศข่าวครั้งใด จะประกาศบอกว่าฝนหนีไปตกสวนยางในภาคใต้แล้ว
(จากเพลง หัวอกชาวนา ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด คนไกลบ้าน)

4.5 อาหาร จากการศึกษาเพลงพื้นบ้านหมอลำ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของอาหารเป็น 2
ประเภทคือ อาหารประเภทพืชผัก และอาหารประเภทเนื้อสัตว์

อาหารประเภทพืชผัก

พืชผักที่ได้จากป่า เช่น ผักตบชวา หรือภาคกลางเรียกว่า ยอดเต้า เป็นผักที่มีรสเปรี้ยว ผักกะโดน
ซึ่งมีสองชนิด คือ กะโดนโคก และกะโดนน้ำ มีรสฝาด และหน่อไม้ เป็นต้น
ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ไ้อัยหนอน้องลิ้มหนองลิ้มบ่อน¹   ลิ้มดอนป่าตีวเคยหัวตำ² ทอย
ลิ้มไฮ้อัยสวนปานสวนปอ   พอมาเมืองหลวงอย่างดวงแฟนโก้

คำแปล น้องคงลิ้มหนองน้ำและลิ้มสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่บ้านนอก คงลิ้มบนดอนที่มีป่าผักตีว
มากมาย ลิ้มตะกร้าใส่ทอยที่น้องเคยหัว ลิ้มไร่อัยสวนปาน และสวนปอ
เมื่อน้องเข้าสู่เมืองหลวงแล้วคงได้ควมชายรูปหล่อ

(จากเพลง สาวลานเพลิน ของ ประสาน เวียงสีมา ชุด ไ้อ์เสื้อแดง)

(2) อยู่หัวนาโคกสวนป่ากะโดนยามแล้ง   เขามีแสงยามไปเลี้ยงควายวัวอูริมทุ่ง

---

¹ บ่อน หมายถึง   สถานที่พักอาศัย   ² ตำ หมายถึง   ตะกร้า

คัวแปล เราเคยอยู่ในนา ในสวน และในป่ากะโดนด้วยกันในฤดูแล้ง
 เมื่อยามที่เราไปเลี้ยงวัวและควายด้วยกัน เราก็กินผักผ่องก่อนที่ริมทุ่งนา
 (จากเพลง สาวอีสานห่วงแฟน ของ มัทรี ศรีภูไท ชุด สาวอีสานห่วงแฟน)

พืชผักที่ได้จากทุ่งนา และพืชผักในแหล่งนี้ที่นำมาบริโภคมีมากมาย ในฤดูฝนจะมีน้ำนองทุ่งนา และจะมีผักหลายชนิด เช่น ผักลีมขู ผักพังพวย ผักเหลียว ฯลฯ พืชผักที่ได้จากทุ่งนาก็จะกินสด ๆ หรือ ทำให้สุกก็ได้ เมื่อเวลาชาวบ้านออกไปทำนาก็จะเก็บพืชผักไปกินเป็นอาหารในเวลากลางวัน กลับบ้านในตอน เย็นก็จะเก็บผักกลับไปกินที่บ้านอีก ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) มาอยู่กรุงเทพฯ เจอสาวแก้มแดง ๆ ปากก็แดงผมก็แดงอีกด้วย
 อยู่อีสานนั้นเห็นแต่ผักพังพวย กินแต่น้ำกระบาย เห็นสาวสวยจุนง
 (จากเพลง แท๊กซี่คนใหม่ ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด ออกหักตอนแก่)

(2) ลีมหมูนกเก่านา ลีมปากลองตอนเก็บเกี่ยว
 ผักเหลียวใส่ปิ่นฟู ผักลีมขู หมายเขื่อน¹
 (จากเพลง สามปีที่นั่งคอย ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาระพัน)

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงพืชผักที่ปลูกกินเอง เช่น แมงลัก พืชผักที่เป็นพืชไร่ เช่น พริก มะเขือ และพืชผักที่เกิดขึ้นเองในบริเวณหมู่บ้านหรือในสวนผัก เช่น ผักขม เป็นต้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

อ้ายเอ๊ยอ้ายมาทำงาน ลีมอีสานแล้วหรือได้
 ลีมไซ² และลีมซ้อง³ ลีมคันจ้อง⁴ ผักอืด⁵

¹ หมายเขื่อน หมายถึง มะเขือที่มีรสขม ² ไซ หมายถึง เครื่องจักสานที่ใช้จับปลา

³ ซ้อง หมายถึง เครื่องจักสานที่ใช้จับปลา ⁴ คันจ้อง หมายถึง ยอดที่ใช้ดักปลา

⁵ ผักอืด หมายถึง ผักแหมงลัก

อ๋อแปล อ้ายไปทำงานที่อื่น อ้ายลืมอีสานแล้วหรือ
คงลืมไซ ลืมซ้อง ลืมคันจ๋อง และลืมใบแมงลักแล้ว

(จากเพลง สามปีพี่น้องคอย ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาละพัน)

ส่วนมะละกอซึ่งเป็นพืชล้มลุก สามารถนำมาปรุงอาหารได้หลายชนิด เช่น แกงคั่ว อ่อม 닝 เป็นต้น แต่ที่นิยมกันมากคือทำส้มตำ หรือชาวอีสานเรียกว่า "ตำบักหุ่ง" ถือว่าเป็นอาหารคู่บ้านคู่เมืองของภาคอีสานมานาน ต่างกับส้มตำของภาคกลางคือ ภาคอีสานจะไม่ใส่น้ำตาลและต้องใส่ปลาร้าด้วย ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

ความอึกท้อเม็ดข้าของเจ้ากะบ่เหลือ แม่เนื้ออรบอันนั้นคงขอบใจได้ผัวเก่าแก่
ส่วนอ้ายนี้แหมยังนั่งติดดินกินตำบักหุ่ง

อ๋อแปล ความรักของเธอที่มีให้พี่ เดี่ยวนี้คงไม่มีเหลืออยู่

น้องคงขอบใจที่ได้สามีเป็นคนร่ำรวย ส่วนพี่นั้นยังคงมีชีวิตอยู่ตามประสาคนยากจนและ
กินส้มตำเป็นอาหารเหมือนเดิมเพื่ออยู่ไปวัน ๆ

(จากเพลง น้องไปเพราะอ้ายจน ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด ออกหักตอนแรก)

อาหารประเภทเนื้อสัตว์

เพลงพื้นบ้านหมอลำได้กล่าวถึงอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ได้จากป่าหรือโคก เช่น กิ้งก่า แย้ เป็นต้น ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

สองเขาเว้าหน้ากันอ่อม ๆ   บึงกะปอม¹ ปัน² แยกยูโพนแต่เลาะเถียง
 นกอีเหยียงเคียงคู่จู้จี้   ชักกันมาหลายปีมีวันเคลื่อน
 อำแปล   สองเราคุยกันไปเรื่อย ๆ ได้ต้นแต่ซึ่งอยู่ใกล้บริเวณเถียงนาพร้อมกับได้ทำอาหาร
 รับประทาน คืออย่างกึ่งก่า และบันแย้ เสียงนกอีเหยียงสองตัวจู้จี้กันเหมือนเราสองคน
 ที่รักกันมานานโดยไม่มีวันเสื่อมคลาย
 (จากเพลง นิ่งคอยลอยกระทง ของรุ่งฟ้า ฤลาชัย ชุต ขอคืนคำสาบาน)

สัตว์ที่ได้จากทุ่งนาและแหล่งน้ำต่าง ๆ เช่น ปลา นู หอย กุ้ง กบ เขียด อึ่งอ่าง เป็นต้น
 ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) คนจนกินนูกินหอย   เราคนต่ำต้อยไม่มีศักดิ์
 เหมือนคนไม่มีชีวา   นิ่งมองฟ้าหม่นหมองใจ
 (จากเพลง วันฟ้าหม่น ของ เดือนเพ็ญ อำนวยพร ชุต ยังกคอย)

(2) อ้ายคงลืมหอยปูบึง   เขียดไม้เขียดชาคำผักแกงขม
 ลืมลมเคยเล่นว่าว   เมื่อยามหนาวเราสนุก

อำแปล   พี่คงลืมหอยปู บึง ลืมเขียดไม้ เขียดชาคำ และแกงผักขม
 ลืมลมที่เราเคยเล่นว่าวด้วยกันเมื่อยามหนาวด้วยความสนุกสนาน

(จากเพลง สามปีที่น้องคอย ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุต ลำสาระพันธ์)

¹ กะปอม   หมายถึง   กึ่งก่า

² ปัน   หมายถึง   อาหารประเภทจิ้มผัก ปรุงด้วยเนื้อปลาตำละเอียด ผสมน้ำปลาร้า

ต้มพวยชุกชุก อาจใช้อย่างอื่นปนก็ได้ เช่น กบ แย้ นู ฯลฯ แต่โดยปกติแล้ว คำว่า ปัน หมายถึง ปันปลา
 (ชุมเดช เดชกิมล, 2514)

สัตว์จำพวกแมลงที่ชาวอีสานนำมาเป็นอาหาร มีทั้งได้จากป่า จากทุ่งนา และบริเวณทั่วไป ซึ่งพบในเพลงพื้นบ้านหมอลำ ได้แก่ แมงคานา และแมงจิ้งหรีด ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) กินข้าวหมูแดงอย่าลืมปั้นแมงคานา ดองปลาแดก¹ ที่ร้านย่านย้งรอ

(จากเพลง เอ็นอ้ายกลับอีสาน ของ มัทรี ศรีภูไท ชุด สาวอีสานห่วงแฟน)

(2) ได้จิ้งหรีดยามแล้งเก็บดอกจานฮ้อยให้พี่ ภายทำงานอยู่ที่แต่ใจน้องกะอยู่นาพูนแล้ว
ตำแปด เมื่อถึงฤดูแล้งน้องจะออกหาแมงจิ้งหรีด (ตอนกลางคืน)

และเก็บดอกจาน (ดอกทองกวาว) เพื่อมาร้อยมาลัยให้พี่

แม้ว่าน้องจะทำงานอยู่ที่นี้แต่ใจนั้นอยู่กับพี่ทางโน้นตลอดเวลา

(จากเพลง สาวอีสานห่วงแฟน ของ มัทรี ศรีภูไท ชุด สาวอีสานห่วงแฟน)

ชาวอีสานมีวิธีการปรุงอาหารหลายวิธี ได้แก่ ปิ้ง ปั่น เผา ต้ม นึ่ง แงง อ่อม หมก ตำ ลาบ และ ก้อย ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ลืมทั้งเกลือแจ่วบอง² ปล่อยน้องคอยทอใจเต็น

หรือตาชายเห็นเหล็องเหล็อม³ แสงสีในเมืองใหญ่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ปลาแดก หมายถึง ปลาร้า

² แจ่วบอง หมายถึง อาหารประเภทน้ำพริกหรือน้ำจิ้มของภาคกลางนั่นเอง โดยจะปรุงด้วยปลาร้าสับละเอียด ใส่เครื่องหอม เช่น ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด พริกป่น หัวหอม กระเทียม เป็นต้น (ชุมเดช เดชภิมล, 2521)

³ เหล็อม หมายถึง สะท้อนแสงระยิบระยับ

- (2) ดึก ๆ ก่อนห้วงหาแต่เขา   ลาบถั่วเก่าป่นหันมาคุยต่อ
 อ้ายนั้นมิไผเผ้าคอย   ปิดไฟใจลอยทุกคืน
 (จากเพลง ปิดไฟใจลอย ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด เจ้าบ่าวหาย)

4.6 การแต่งกาย ดังปรากฏในบทเพลงจากตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) พวกผู้สาวและผู้บ่าว   อายุสาวจั่งแต่งงาน
 สาว ๆ จะนุ่งซิ่นหมี่   ส่วนหนุ่ม ๆ จะนียมนุ่งผ้าโสร่ง¹
 คำแปล สมัยก่อนนี้พวกหนุ่มสาวจะแต่งงานกันเมื่อมีอายุได้ 20 ปี
 สาว ๆ จะนุ่งซิ่นหมี่ ส่วนหนุ่ม ๆ จะนียมนุ่งผ้าโสร่ง
 (จากเพลง ประเพณีอีสาน ของ พรพรรณ เพชรภูไทย ชุด ลำสาระพัน)
- (2) ชื่อของขวัญมาฝาก   พลุหรือหมากซิ่นไหมผ้าแพ²
 อยากอยู่ใกล้ ๆ แม่   จักสุขแท้แม่ใจดีดี
 (จากเพลง อยากเป็นเชยแม่ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

ผู้หญิงบางคนจะแต่งกายด้วยการเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งถือว่าการแต่งกายที่ไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย และยังเป็น การเชิญชวนให้ฝ่ายชายมองด้วยความหลงใหล ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

---

¹ ผ้าโสร่ง หมายถึง   ผ้านุ่งของฝ่ายชายมักทอจากผ้าไหม

² ผ้าแพ   หมายถึง   ผ้าขาวม้า อาจทอด้วยผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย ชาวอีสานทั้งชายและหญิงนิยมใช้เป็นเครื่องแต่งกาย

4.7 สภาพที่อยู่อาศัย จากเพลงพื้นบ้านหมอลำได้กล่าวถึงสภาพที่อยู่อาศัยของคนมีฐานะ และคนยากจน ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) เงินกะอ้า¹ หลังตำเคยนอน   พอสัญญาได้ไปนอนตึกสูงปึกถึงทางน้อง
 ไปนอนห้องมีแอร์แอมแวน²   ลิมกระดานแอมแป็น³ เสือน้องว่าป่อง⁴ ทลาย

คำแปล พี่ได้อาศัยอยู่บนตึกทหุหระ จนไม่สนใจบ้านหลังเก่ากับน้องที่ยากจน
 พี่คงได้นอนห้องกระจกติดแอร์ จนลืมบ้านไม้ที่เก่าโทรม

(จากเพลง ไม่มีเราใจเขา ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด ไร่อ้อยคอยรัก)

- (2) อยากมองแต่สุดเอี่ยมสอย   มั่นน้อยในวาสนา
 เจ้าอยู่ตึกทหุหระ   พี่อยู่บ้านหลังคามุงจาก

(จากเพลง ความจนกับความรัก ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด คีนฟ้าสาง)

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงสภาพที่อยู่อาศัยชั่วคราวกลางท้องนา ซึ่งเรียกว่า "เถียงนา" ส่วนมาก จะสร้างเป็นเพิงและมุงหลังคาด้วยใบจาก ชาวนาจะใช้เป็นสถานที่พักผ่อนยามเหน็ดเหนื่อยหรือนอนค้างคืน เพื่อเฝ้าข้าวในนา ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- ข่มต้นบกคงปมีเชือกห้อย   ลมวอย ๆ ต่อนควายจากดอน
 เถียงนาน้อยไผลิมาพักนอน   น้องจากจรไม่ย่อนคืนมา
 คำแปล คงไม่มีเชือกแขวนชิงช้าบนกิ่งต้นบกอีกต่อไป

¹ อ้า หมายถึง ชัดสน

² แอมแวน หมายถึง กั้นด้วยกระจก

³ แอมแป็น หมายถึง กั้นด้วยไม้กระดาน

⁴ ป่อง หมายถึง ช่อง, รู

เสียงลมพัดมาอย่างแผ่วเบา พีกไผ่ต่อนควายจากบนโค่นดอก

ใครจะมานอนพักผ่อนบนเตียงนอนน้อย เพราะห้องได้จากจรและไม่กลับคืนมา

(จากเพลง โอนโฉนธา ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด คีนฟ้าสาง)

4.8 การยอมรับผู้นำ ชาวชนบทจะนิยมยกย่องหรือเชื่อฟังเจ้านาย พระสงฆ์ ผู้มีความรู้ทางศาสนา ผู้รู้ในด้านต่าง ๆ และผู้มีความซื่อสัตย์เพียรประกอบอาชีพสุจริต ซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้มีประสบการณ์จนสามารถแนะแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องให้แก่คนในชุมชนได้ ผู้นำที่ปรากฏจากเพลงพื้นบ้านหมอลำ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางฆราวาส ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้นำทางศาสนา หรือพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธามาก เพราะถือว่าเป็นผู้ถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และเป็นผู้ทรงศีล ตลอดทั้งเป็นผู้มีความรู้ทางโลกและทางธรรมเป็นอย่างดี ดังนั้นหากทางวัดจัดงานประเพณีต่าง ๆ ชาวบ้านทุกคนมักจะให้ความร่วมมือด้วยดี ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

ฟังเสียงฆ้องญาคู¹ ตีป่าว   คนกะไหล่หนังอ้อมอารามกว้าง

มือนี่หนอคืองานออกพรรษา   พวกกันมาทำบุญล้นเอาความดี

คำแปล เมื่อพระสงฆ์ในวัดตีฆ้อง ชาวบ้านจำนวนมากก็หลั่งไหลมารวมกันที่บริเวณวัดวันนี้เป็นงานออกพรรษา ทุกคนจะมาร่วมกันทำบุญพร้อมกันได้รับความรู้จากการฟังธรรม

(จากเพลง พรรษานี้พี่ยังคอย ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

ผู้นำทางฆราวาส ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งชาวอีสานถือว่าเป็นผู้มีประสบการณ์ และเป็นหลักของคนรุ่นลูกและรุ่นหลาน มีหน้าที่อบรมสั่งสอน และแนะแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนแก่ลูกหลาน ซึ่งลูกหลานจะถือปฏิบัติตามคำแนะนำหรือข้อเสนอนั้นต่าง ๆ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ญาคู หมายถึง คำสรรพนามที่ใช้เรียกแทนพระสงฆ์

สาวเอ๋ยหมู่เขาจงเชื่อคำผู้เฒ่าเพิ่นว่าเพิ่นสอน เกิดเป็นผู้หญิงมันยากยิ่งเป็นขันตอน
ถ้าบ่เชื่อผู้เฒ่าอนระวังจะกินน้ำตา

(จากเพลง คำเตือนเพื่อนสาว ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาละพัน)

5. สาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงความรู้ด้านต่าง ๆ

จากผลการวิจัยได้พบสาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงความรู้ด้านต่าง ๆ ของชาวอีสาน
ดังปรากฏตามตารางที่ 6 ดังนี้

ตารางที่ 6 สาระของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงความรู้ด้านต่าง ๆ ของชาวอีสาน

การถ่ายทอดความรู้	จำนวน	ร้อยละ
1. ด้านการเมืองการปกครอง	14	25.93
2. ด้านการสาธารณสุข	12	22.22
3. ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	9	16.67
4. ด้านการพัฒนาสังคม	8	14.82
5. ด้านปรัชญาและโหรา	7	12.96
6. ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	2	3.70
7. ด้านวิทยาศาสตร์	1	1.85
8. ด้านการอนุรักษ์การท่องเที่ยว	1	1.85
รวม	54	100

เพลงพื้นบ้านหมอลำได้สะท้อนถึงความรู้ด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมืองการปกครอง การสาธารณสุข ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคม การใช้สำนวนต่าง ๆ การอนุรักษ์วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และการอนุรักษ์การท่องเที่ยว ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 การเมืองการปกครอง เพลงพื้นบ้านหมอลำได้ปรากฏสาระความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เช่น การขายสิทธิ์ขายเสียงจะทำให้เสียชื่อเสียงและจะเกิดปัญหาบานปลายต่าง ๆ ตามมาต่อสังคม หรือพ่อแม่ควรเอาใจใส่ให้การอบรมสั่งสอนลูกตั้งแต่วัยเด็กอย่างสม่ำเสมอเพื่อป้องกันปัญหาที่มอมเมาสังคมต่าง ๆ เป็นต้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) มาถึงขั้นบานปลายอีกเรื่อง   ซื้อขายเสียงก่อนวันเลือกตั้งดังก้องทั่วเมือง
 ชาวต่อนื่องหน้าหนึ่งเขาลง   ยังคงบานปลายเรื่องราวจาวก้อง

(จากเพลง บานปลาย ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ใต้เสื้อแดง)

- (2) อย่าเมินเฉยช่วยกันแก้ไข   หวังพ่อแม่เรื่องสิ่งแนวล้อมมอมมั่วทั่วกัน
 ผู้ใหญ่นั้นเกิดก่อนสอนเด็ก   พวกเขาวยังเล็กจึงจะดีไปได้

(จากเพลง ยังไม่สาย ของ ประสาน เวียงสิมา ชุด ใต้เสื้อแดง)

5.2 การสาธารณสุข เพลงพื้นบ้านหมอลำได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับการสาธารณสุข เช่น การปฐมพยาบาลโดยใช้ยาสมุนไพร อันตรายจากสิ่งเสพติดที่มีต่อร่างกาย เป็นต้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ตกดินแก่น¹ แขนดอกเลือดไหล   พี่ยังทายาทา
 หย่า² ฮาก³ หญ้าคาแปะใส่   จำหรือจำไปได้

จำแปล   น้องหกล้มและมีบาดแผล   พี่ก็เคี้ยวหญ้าคาปิดปากแผลให้   ยังจำได้หรือไม่

(จากเพลง โอนโสนชา ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด คีนฟ้าสาง)

¹ แก่น   หมายถึง   แข็ง

² หย่า   หมายถึง   เคี้ยว

³ ฮาก   หมายถึง   ราก

- (2) มงนำเหล่ากัญชาบ้านปาง เป็นหนทางพี่น้องพากันช่วยภัย
 โทษแห่งฮ้ายยามเปื้อนมาแสง ชุมผู้โรคดับแข็งมากนั่งรออยู่ทางบ้าน
 คำแปล หากมีวาทลงมายอยู่กับเหล่าและกัญชาจะเป็นหนทางนำไปสู่ความซำ
 ยิ่งเสพมากก็ยิ่งมีโทษร้ายแรงต่าง ๆ เช่น โรคดับแข็ง เป็นต้น
 (จากเพลง บำกัญชา ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด ขอคืนคำสาบาน)

5.3 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ธรรมชาติในชนบทสวยงาม และอากาศปลอดโปร่งจะส่งผลให้ชีวิตอาศัยอยู่อย่างมีความสุข หรือการกล่าวถึงปัญหามลพิษต่าง ๆ ที่ทุกคนควรร่วมมือกันแก้ไข เป็นต้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) บ้านนาสวรรค์ทั้งเป็น ไปรดมองให้เห็นจะเป็นความสุข
 สวรรค์บ้านนาเห็นฟ้าปลอดโปร่ง เดินตามทุ่งฟังเสียงกบเหียดร้อง
 (จากเพลง สวรรค์บ้านนา ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ชุด เต๋ยสาวจันทร์ทั้งโกบ)
- (2) ปัจจุบันโลกนี้มีแต่ความแอียด มลพิษขจัดออกไปไม่หมดเลยเชีย
 ใครก็อยากเห็นโลกเป็นสีเขียว แต่ฉันอยากให้เธอมีใจเดียว
 ฉันรักเพียงคนเดียวดูโลกสีเขียวคงดี
 (จากเพลง ขอให้รักน้องคนเดียว ของ จินตหรา พูนลาภ ชุด ไร่ฮ้อยคอยรัก)

5.4 การพัฒนาสังคม เช่น การประพฤติตนให้เป็นคนดีของสังคม การช่วยเหลือกันพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) เขามอมเขาเมาเขามัว ทำตัวเด้อให้เข้าท่า
 เขาดืมสุราดมกาวสูบม้า วันหน้าบุทุกซ์เซี่ย

คำแปล ขอให้เลิกยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่มีอมเมกประชาชน ประพฤติตนให้เป็นคนดี
และเลิกในสิ่งเสพติดต่าง ๆ อนาคตจะไม่ทุกข์เข็ญแน่ ๆ
(จากเพลง ยังไม่สาย ของ ประสาน เวียงลิมมา ชุด ใต้เสื้อแดง)

(2) ให้คืนมาช่วยสร้างอีสานกว้างให้รุ่งเรือง
อย่าไปหลงความฟุ้งเฟื่องอยู่เมืองหลวงจนลืมนา
ป่า¹ เมืองโต² ให้คนหยันว่าอีสานบ่เป็นก้าว
เขามาพากันกู้คำประนามที่เขาว่า

คำแปล กลับมาช่วยกันพัฒนาอีสานให้เจริญรุ่งเรือง อย่าไปหลงเมืองหลวงจนลืมหองนา
อย่าทิ้งท้องถิ่นของตนที่เคยอาศัย เดี่ยวใคร ๆ จะเหยียดว่าอีสานไม่
ก้าวหน้า พวกเราจึงมาช่วยกันพัฒนา เพื่อจะได้ช่วยกันกู้คำประนามที่เขา กล่าวว่ามี
(จากเพลง เอ็นอ้ายกลับอีสาน ของ มัทรี ศรีภูมิ ชุด สาวอีสานห่วงแฟน)

5.5 ปรัชญาหรือโวหารต่าง ๆ

ชาวอีสานมีสำนวนโวหารในการพูดที่เป็นเอกลักษณ์อยู่แบบหนึ่งที่เราเรียกกันทั่วไปว่า 歇言
หรือ 歇言 ซึ่งมาจากคำว่า ปรัชญา หรือ ปัญญา (จากรวรรณ ธรรมวörter, 2522) เพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอด
ความรู้ ความคิดหรือ คติเตือนใจ และจะเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในเรื่องต่าง ๆ อาจจะเป็นการ
สอนหญิง การสอนชาย หรือการสอนบุคคลทั่วไป ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) คือผัวถ่อเมียเจ้าให้พ่าย นิ่งสบายอย่าเอามือราน้ำ

คำแปล หากสามีถ่อ ภรรยาควรจะช่วยพ่าย ไม่ใช่นิ่งสบายและเอามือราน้ำ
เหมือนสุภาษิตว่า มือไม่พ่าย อย่าเอาเท้าราน้ำ

¹ ป่า หมายถึง ทิ้งไป, จากไป

² โต หมายถึง ตัวเอง, ตนเอง

(จากเพลงลำซิ่งลำสอย ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด ออกหักตอนแรก)

(2) ให้เลิกล่อมยาหวังไชน้ำเสื่อ   อย่าขวางเรือซัดลมปลอยไปตามกระแส
 คำแปล   อย่าหวังในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เช่นเดียวกับอย่าหวังไช้จากเสื่อ
 และน้ำเชี่ยวอย่าเอาเรือเข้าไปขวาง ควรปล่อยให้เป็นไปตามกระแส
 (จากเพลง บอกใจตัวเอง ของ รุ่งฟ้า ภูลาชัย ชุด แรกรักแรงใจ)

5.6 ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่จะทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าได้ ความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมย่อมเป็นความเสื่อมโทรมของชาติ ดังนั้น การประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ย่อมนำไปสู่ความเจริญงอกงามทางวัฒนธรรม ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

(1) ผู้แสผู้สาวกะเที้ยว   กลางคืนฉายเดี่ยวสอดบ้ายันผู้ชาย
 เข้าเขตไปเบิ่งเพิ่นดินต่าย   ยกมือชายล่าย¹ นี่จั้งแม่บอกได้
 เบ็ด² แล้ววัฒนธรรมไทย   คือลิตกไกลแล้วละผมว่า

คำแปล   เดี่ยวนี้พวกสาว ๆ กล้าเที่ยวกลางคืนคนเดียวโดยไม่กลัวผู้ชาย
 พวกหล่อนจะเข้าไปเที่ยวตามเขตต่าง ๆ และหั้งเด็น หั้งยกมือ
 ตามจังหวะเพลงโดยไม่สนใจใคร หากยังเป็นแบบนี้อีกต่อไป
 วัฒนธรรมไทยคงนับวันจะเสื่อมสลายไป

(จากเพลง เว้าเล่นซื่อ ๆ ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด เพราะเธอคนเดียว)

(2) ถึงยามบุญทอดเทียน   เขาไปเวียนสารพัน
 จรรโลงกันเอาไว้   คนรุ่นใหม่ลี้ได้ฟังต่อ

¹ ชายล่าย หมายถึง จำนวนมาก, หลายคน

² เบ็ด หมายถึง หมด

อัมแปล ถึงคราวประเพณีเข้าพรรษา เราไปทอดเทียนและเวียนเทียนกัน
 ควรจรรโลงกันไว้ เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้และปฏิบัติสืบต่อกันไป
 (จากเพลง สามปีที่น้องคอย ของ พรพรรณ เพชรภูไท ชุด ลำสาระพัน)

5.7 ด้านวิทยาศาสตร์ เช่น ความรู้เรื่องดาราศาสตร์ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

สองแขนเจ้าประคองสวมกอดพี่อย่างชื่นใจ มีคำเอยถามที่จ้านดาวอะไร
 พี่ตอบให้ฟังดาวนั้นชื่อว่าดาวไกล ส่วนดาวจับกลุ่มกันไปคือดาวลูกไก่เขามีตำรา
 (จากเพลง คีนฟ้าแสง ของ เฉลิมพล มาลาคำ ชุด คีนฟ้าแสง)

5.8 ด้านการอนุรักษ์การท่องเที่ยว เช่น ความชื่นชมของนักท่องเที่ยวจากการชมประเพณี
 ไหลเรือไฟ ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

ถึงปีมีงานอีกหน ฝูงชนออนซอน¹ นครพนม
 ประเทศฝรั่งมังค่าเขามาเที่ยวชม นครพนมไหลเรือไฟดังไปทั่วแดน
 (จากเพลง สาวไทยยังคอย ของ เสียงพิน ถิ่นอีสาน ชุด ขอฟักรักษาใจ)

ผลการวิจัยทั้งหมดที่สะท้อนถึงเรื่องต่าง ๆ จากเพลงพื้นบ้านหมอลำจำนวน 267 เพลง สามารถ
 แยกรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป ดังแผนผังประกอบ 1

¹ ออนซอน หมายถึง ชื่นชม, ยินดี

เพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

แผนผังประกอบ 1 รายละเอียดเกี่ยวกับสาระที่สะท้อนถึงเรื่องต่าง ๆ จากเพลงพื้นบ้านหมอลำ